

Підсумковий аналітичний звіт

Громадські настрої у Херсонській міській громаді в 2023–2024 рр.

На основі соціологічних досліджень, проведених з використанням дослідницької онлайн-панелі Херсонської громади

Дослідження проведено БО «Фонд громади міста Херсон «Захист» в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні. Зміст продукту є винятковою відповідальністю Pact та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Відтворення та використання будь-якої частини цього продукту в будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання або використання будь-яким іншим способом з обов'язковим посиланням на джерело.

Грудень

2024

Зміст

03	Огляд досліджень та опис методології
05	Загальні висновки та результати
08	Аналітичні блоки
08	1. Херсонська громада: розділена чи єдина?
14	2. Культурний код херсонців
25	3. Стійкість, втома і захисні реакції
31	4. «Реактивна трансформація»: зміни в громаді у відповідь на збройну агресію
38	5. Херсон майбутнього: образ «нового міста»

Огляд досліджень та опис методології

Загалом з липня 2023 р. до вересня 2024 р. групою дослідників з числа експертів ГО «Херсонське обласне відділення Соціологічної асоціації України» і Нью Імідж Маркетинг Груп на замовлення Фонду громади міста Херсон «Захист» було проведено **32 соціологічних дослідження** громадської думки. Вони представляли собою кількісні опитування на базі дослідницької онлайн-панелі жителів Херсонської міської громади – користувачів інтернету старше за 18 років – як тих, хто залишився в Херсоні, так і тих, хто виїхав з міста після 24 лютого 2022 року.

Розмір вибірки, сформованої на основі демографічних показників станом на 1 січня 2022 року, коливався від **400 до 1200 респондентів**. Похибка із вірогідністю 0,95 не перевищувала 5% для досліджень з чисельністю вибірки 400 респондентів; 4,5% – для вибірки 500 респондентів; 3,5% – для вибірки 800 респондентів; 3% – для вибірки 1200 респондентів. Польовий етап дослідження виконувався ФОП Олег Сінаюк (Нью Імідж Маркетинг Груп) на базі сервісу [Lemur](#).

Найважливіші результати та висновки всіх опитувань проекту були структуровані за п'ятьма аналітичними блоками. **В них, зокрема, були розглянуті такі питання:**

- Єдність громади
- Стійкість
- Втома від війни
- Трансформація у відповідь на збройну агресію
- Культурний код херсонців
- Образ Херсона майбутнього

Більш детально із дослідженнями можна ознайомитися за посиланнями:

- **01.08.2023** - Рейтинг проблем та рівень довіри у Херсонській громаді
- **13.08.2023** - Каховська трагедія та її наслідки для Херсонської міської громади
- **13.09.2023** - Звільнена карта: що думають херсонці про перейменування вулиць у місті
- **26.09.2023** - Безпека, укриття та наслідки обстрілів: як херсонці оцінюють ситуацію у місті
- **10.10.2023** - Херсон у майбутньому: що думають херсонці про відновлення міста
- **31.10.2023** - Херсон у майбутньому: що думають херсонці про відновлення міста. Частина 2
- **07.11.2023** - Херсон, культура, майбутнє: що думають херсонці про відновлення міста
- **24.11.2023** - Емоційно-психологічний стан херсонців: результати соціологічного дослідження
- **11.12.2023** - Меморіальний простір Херсона: звіт за результатами опитування
- **05.01.2024** - Оцінка комунальних послуг у Херсоні: звіт за результатами опитування

- **16.01.2024** - Моніторинг ситуації в Херсоні
- **16.01.2024** - До і після: як змінилося життя херсонців після повномасштабного вторгнення
- **06.02.2024** - Освітні послуги у Херсоні: звіт за результатами опитування
- **16.02.2024** - Бізнес, торгівля та послуги у Херсоні: звіт за результатами опитування
- **06.03.2024** - Херсонці як благодійники: звіт за результатами дослідження
- **19.03.2024** - Херсон: пряма демократія
- **23.04.2024** - Воєнні реалії очима херсонців: звіт за результатами дослідження
- **30.04.2024** - Стан та перспективи вищої освіти в Херсоні
- **15.05.2024** - Херсон: пряма мова
- **30.05.2024** - Херсонські дачі
- **14.06.2024** - Херсон: урбанізм та нерухомість
- **02.07.2024** - Оцінка перейменування вулиць у Херсоні
- **30.07.2024** - Створення Музею спротиву та окупації в Херсоні
- **07.08.2024** - Моніторинг соціально-економічної ситуації Херсонської громади
- **23.08.2024** - Оцінка проекту наказу Міністерства освіти і науки України «Про умови здобуття середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»
- **29.08.2024** - Змінюється історія, змінюватися має й символіка?
- **01.10.2024** - Інформаційна поведінка херсонців
- **04.10.2024** - Цінності, інформованість, ідентичність
- **25.10.2024** - Що змінилося за 2023-2024 роки
- **31.10.2024** - Перспективи та перешкоди повернення херсонців в громаду
- **11.11.2024** - Згуртованість громади
- **14.11.2024** - Міграція та демографія

Аналітичний звіт та інструментарій всіх досліджень було підготовлено ГО «Херсонське обласне відділення Соціологічної асоціації України» під орудою голови ХОВ САУ Миколи Гоманюка.

Загальні висновки та результати

Однією з перших знахідок дослідницького проєкту став феномен єдності Херсонської міської громади. Виявилось, що попри виїзд із міста більш ніж двох третин населення, херсонці продовжують жити в одному інформаційному полі, щоденно переглядати ті самі соцмережі та сайти рідного міста, дотримуватися досить схожої позиції щодо більшості різноманітних питань. Помітні розбіжності у відповідях між тими, хто залишився у Херсоні, і тими, хто виїхав в іншу країну чи в інший регіон України, були скоріше виключенням із цього правила і зафіксовані тільки по деяким пунктам наших опитувань. До цього слід додати також те, що переважна більшість вимушених переселенців декларує готовність повернутися до Херсона, як тільки у місті стане безпечно.

Але водночас ми констатуємо зародження відцентрових тенденцій. Частині переселенців вже вдалося досить успішно адаптуватися на новому місці, збільшити свої доходи, підвищити соціальний статус. Їх мотивація до повернення зменшується. І чим більше часу минає, тим більш незворотними стають міграційні процеси. Досвід інших військових конфліктів та переміщень великих мас людей свідчить, що значна частина мігрантів уже не зможе чи не схоче повернутися, навіть, якщо зараз вони щиро цього прагнуть.

Ризик неповернення довоєнного населення є серйозним викликом для Херсона, оскільки саме люди є головним ресурсом для майбутнього відродження міста. Отже, підживлення емоційного зв'язку мігрантів із Херсоном та підтримка єдності громади є важливою суспільною задачею. Це може бути досягнуто методами дистанційного залучення до громадського життя міста у такий спосіб, щоби навіть із інших регіонів чи країн херсонці могли впливати на суспільні процеси у громаді та висловлювати свою думку. Показово, що самі херсонці максимально підтримують такі ініціативи.

Важливою характеристикою херсонської громади є також міцна міська ідентичність. При цьому локальний патріотизм не протиставляється патріотизму національному, а навпаки органічно із ними поєднується. Власне, гордість за місто і за свою херсонську ідентичність в першу чергу пов'язана саме із «українським незламним Херсоном». Мешканці громади однаково сильно пишаються як тим, що вони є херсонцями, так і тим, що вони є українцями. Інші локальні ідентичності (пов'язані, переважно, із відчуттям приналежності до регіону – Півдня, Херсонської області чи Таврійського краю) не є пріоритетними. Місто Херсон для його громади є набагато більш значимим. Якщо респонденти і схилилися до обласної чи регіональної (неміської) ідентичності, майже завжди це був другий або третій вибір.

Міська ідентичність великою мірою впливає на уявлення про бажану політику пам'яті. Жителі Херсона схильні до того, щоб органічно поєднувати символіку різних епох історії міста. Наприклад, більшість херсонців підтримують ідею спільного меморіалу у Парку Слави, присвяченого пам'яті про борців за Україну у Визвольних змаганнях 1917-1922 рр., Другій світовій війні 1939-1945 рр. та в поточній російсько-українській війні. Схвально оцінюючи в цілому ініціативи із деколонізації топоніміки та перейменування вулиць, жителі міста більше схиляються до місцевих нейтральних назв чи до повернення старих, дорадянських, якщо вони не містять імперських сенсів.

Війна та пов'язані із нею випробування також значно піднесли роль волонтерства у громаді. Зараз організації громадянського суспільства є одними з найавторитетніших інституцій Херсона. Херсонці не тільки надзвичайно високо оцінюють роботу волонтерів, але й самі активно долучаються до благодійної діяльності, допомагають іншим чи донатять.

Попри високу стійкість і віру у перемогу, поступово в громаді накопичується втома від війни. Безпосередньо у Херсоні мешканці страждають від обстрілів, за рік значно зросла кількість тих, хто пережив загибель родичів та втрату майна. Стало більше труднощів із працевлаштуванням. Багато хто був змушений змінити роботу на менш оплачувану та престижну. Не оминули проблеми і тих, хто виїхав із Херсона. Хоча, в середньому, вони знаходяться у кращому і матеріальному, і психологічному становищі, ніж ті, що залишилися.

У цілому, більшість херсонців зараз відчувають себе нещасними. Найбільшу тривогу викликає те, що стан респондентів за останній рік має тенденцію до погіршення. Зрештою, психологічна пригніченість відображається і на здоров'ї. Зовсім небагато херсонців можуть назвати себе повністю здоровими.

Психологічна виснаженість проявляється також в тому, що люди почали відписуватися від телеграм-каналів (крім того, що зараз обговорюється небезпека від Телеграму). Можна припустити, що в даному випадку спрацьовує свого роду «запобіжник» для збереження психіки від вигорання. Чимало респондентів переглядають новини із фронту навіть не щоденно, а щогодини – приймаючи все, що відбувається, близько до серця. Попри все, херсонці не втрачають оптимізму та вірять у позитивні зміни: майбутнє у них асоціюється із словами «надія» та «очікування покращення».

Одним із наочних результатів ворожого вторгнення та 8-місячної окупації міста стало те, що переважно російськомовна (до війни) херсонська громада у повсякденному спілкуванні перейшла на українську, принаймні декларує це. **Мовна поведінка херсонців стала формою спротиву загарбникам та захисту власної тотожності.**

Подіям 2022 р. херсонці воліли би присвятити спеціальний музей, причому досить відчутна частка жителів готова поділитися для цього власними історіями, експонатами чи фотографіями. Стрижневими темами такого музею вони бачать громадський спротив 2022 року та загальна стійкість Херсона.

Досить розповсюджена думка, що Херсон майбутнього буде іншим містом – не таким, яким він є зараз чи був до війни. Вочевидь, респонденти по-різному уявляють оновлення Херсона. Кожен наповнює ідею «нового міста» своїм власним змістом, але загалом можна констатувати, що запит на створення нового є набагато сильнішим, ніж на відновлення старого.

1. Херсонська громада: розділена чи єдина?

Кожне соціологічне дослідження на базі дослідницької онлайн-панелі Херсонська громади проводиться із урахуванням того факту, що **війна, фактично, розділила громаду на дві частини**: на тих, хто був змушений виїхати з міста, на тих, хто залишився.

За даними Херсонської ОВА, станом на 6 серпня 2024 р. у обласному центрі мешкала 81 тисяча осіб (із довоєнного населення 278 тис. за даними Головного управління статистики Херсонської області).

278 тис. осіб

до війни

81 тис. осіб

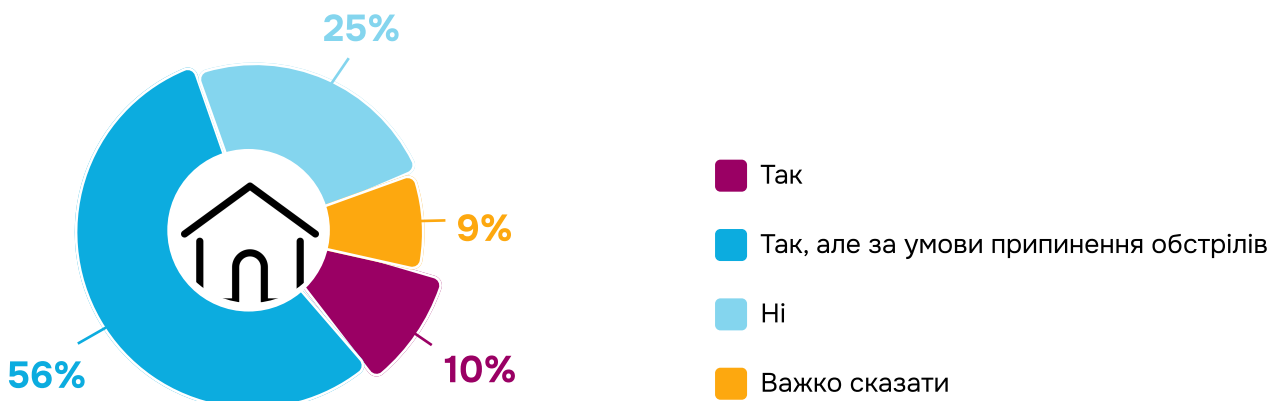
6 серпня 2024 р.

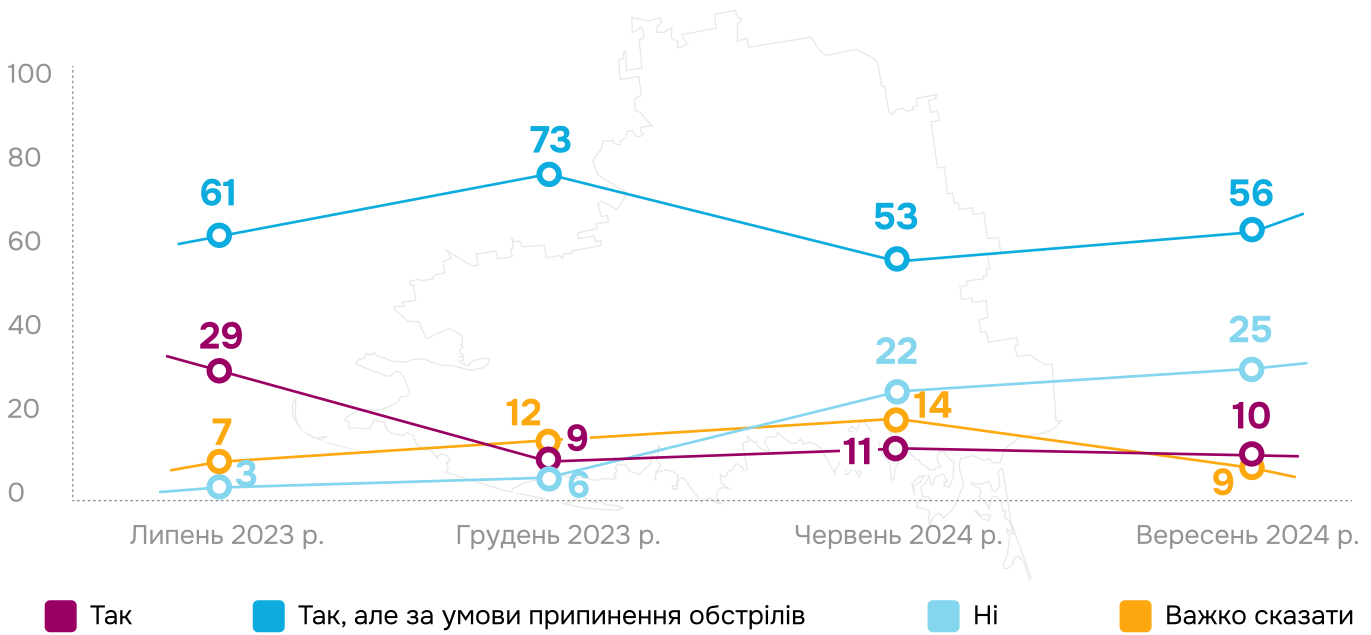
Причому, в літній сезон-2024 спостерігалася тенденція до повернення херсонців додому. За три місяці населення міста **збільшилося на 12 тис.** Така поведінка в цілому відображає настрої вимушених переселенців та мігрантів. 10% із них декларують наміри повернутися у Херсон цього року, а ще 56% готові це зробити за умови припинення обстрілів.

Водночас, динаміка намірів щодо повернення додому за останній рік зазнала відчутних змін. Якщо в липні 2023 р. тільки 3% переселенців точно не збиралися повертатися у місто цього року, у грудні 2023 р. таких було вже 6%, у червні 2024 р. – 22%, у вересні 2024 р. – 25%. Хоча ця категорія респондентів досі перебуває у меншості, але стрімкий ріст її частки в загальному розподілі може свідчити про назрівання певних змін у свідомості.

Чи збираєтесь ви повертатися у Херсон у цьому році? N = 155 (ті, хто зараз не в Херсоні)

📅 Дослідження: вересень 2024 р.

Зараз ще зарано говорити про незворотність міграційних процесів.

Але, вочевидь, продовження нинішнього стану справ, коли проживання у Херсоні пов'язане з щоденною фізичною небезпекою, зменшує шанси на повернення додому довоєнного населення. Характерно, поки що невелика, але вже помітна частка переселенців змогла на новому місці покращити свій соціальний статус та матеріальне становище. Згідно із дослідженням, проведеним у грудні 2023 р., суттєво збільшили свої статки 7% із них, дещо збільшили – 16%. Серед тих, хто залишився, таких лише, відповідно, 1% та 11%. Можна припустити: чим більш успішними на новому місці будуть переселенці, тим менше у них буде бажання повернутися додому.

Прибутки херсонців під час війни, %

Q.: Як змінилися ваші прибутки порівняно з часом до повномасштабного вторгнення (з урахуванням інфляції)?

📅 Дослідження: грудень 2023 р.

Усі опитані

Зараз у Херсоні

Зараз не в Херсоні

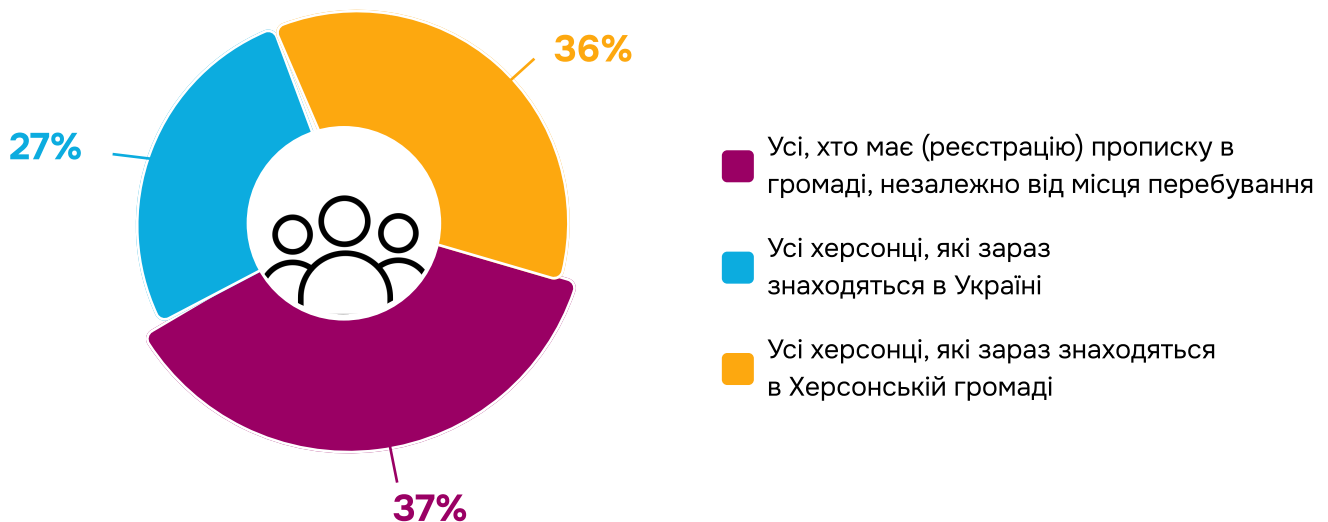
- Суттєво збільшилися
- Не змінилися
- Суттєво зменшилися
- Дещо збільшилися
- Дещо зменшилися

З іншого боку, спостерігається певна відчуженість і з боку жителів Херсона по відношенню до тих людей, які виїхали із громади. Так, в опитуванні щодо інструментів прямої демократії у лютому 2024 р. більш ніж третина респондентів висловилися за те, аби до прийняття рішень в Херсонській громаді були залучені тільки ті люди, що залишилися в місті.

Учасники процесу прийняття рішень в Херсоні (N=404), %

Q.: Як ви вважаєте, хто має залучатися до прийняття рішень в Херсонській міській громаді?

 Дослідження: лютий 2024 р.

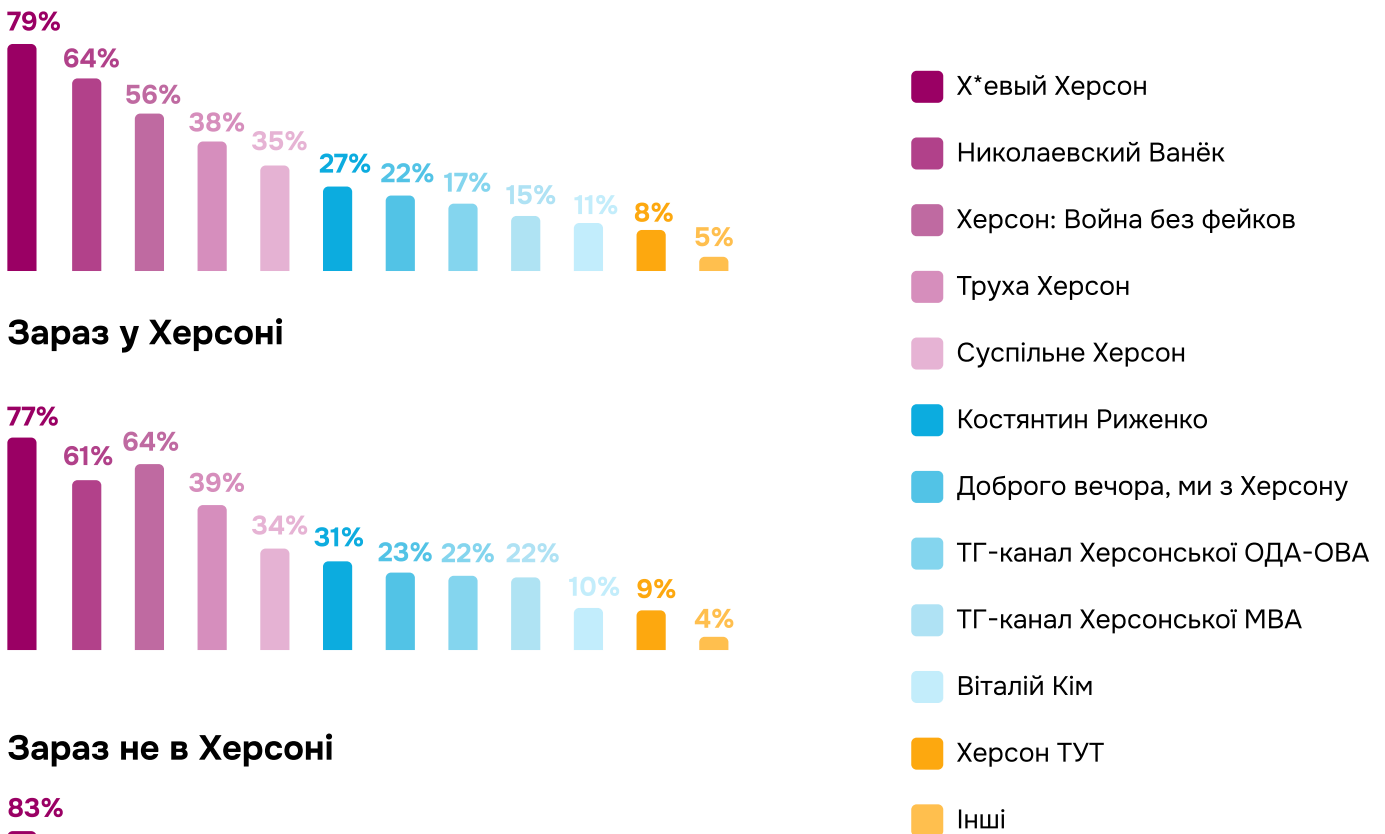
Тим не менш, об'єднуючі фактори мають велику інерційну силу. Надзвичайно важливою складовою, що забезпечує єдність херсонської громади, є **спільне інформаційне поле**. Переселенці продовжують використовувати ті самі джерела інформації про Херсон, що і мешканці безпосередньо на місці. Рейтинг популярності телеграм-каналів приблизно співпадає для обох категорій. Схожою є картина і для засобів масової інформації.

Рейтинг телеграм-каналів у Херсоні (N = 349 (жителі Херсону, які отримують інформацію про життя в Херсоні з Телеграм-каналів)), %

Q.: На які з телеграм-каналів ви підписані?

📅 Дослідження: червень 2024 р.

Усі опитані

Інше:

- МОСТ;
- Вгору;
- Кавун;
- Мій Херсон;
- Херсон днем и ночью;
- Надзор Херсон;
- Роман Мрочко;
- Херсонський Саньок;
- Шалена бджілка Погомій

Спільне інформаційне поле формує спільну думку щодо широкого спектру питань. Відтак, розподіл відповідей у більш ніж 20 соціологічних опитуваннях із липня 2023 р. до серпня 2024 р. не виявив значних розбіжностей між тими, хто виїхав, і тими, хто залишився. Відмінності, які теж іноді мають місце, можна пояснити передовсім віковою та соціальною різницею між групами респондентів. Серед нинішніх жителів Херсона більшою є частка пенсіонерів. З об'єктивних причин люди похилого віку виявилися менш мобільними. Натомість, виїжджали люди переважно активного працездатного віку.

Тезу про єдине інформаційне поле Херсонської громади підтверджують також фокус-групові дослідження, проведені навесні 2023 р. соціологом Миколою Гоманюком на замовлення Фонду громади міста Херсон «Захист» ([Херсон: розірвана громада у спільному просторі](#)). Рівень інформованості щодо міських подій на той час був однаковим як тих респондентів, що виїхали, так і тих, що залишилися. Спільні сюжети в обговоренні були характерні навіть для таких наочних тем, що потребують особистої присутності на місці, як відкриті або закриті аптеки та магазини, робота пунктів видачі гуманітарної допомоги, не кажучи вже про загальноміські новини. Всі ВПО з числа херсонців зауважували, що вони у щоденному контакті зі своїми друзями та родичами в Херсоні.

Отже, всередині херсонської громади відбуваються досить складні процеси. З одного боку, громада продовжує жити в єдиному інформаційному полі, а мігранти зберігають міцний емоційний зв'язок із своїм домом та близькими, що залишилися у Херсоні. **Не має сумнівів, що значна частина вимушених переселенців повернулися би у місто, якби це було безпечно.** Але з іншого боку з часом поступово починають діяти відцентрові фактори. Частина мігрантів змогла облаштуватися на новому місці, збільшити свої доходи та підвищити соціальний статус, створити нові сім'ї. Досвід інших воєн та вимушених міграцій свідчить, що з часом процеси переміщення населення стають незворотними, навіть якщо люди продовжують декларувати своє бажання повернутися додому. Вельми характерним є те, що частка тих херсонців, які не планують повертатися найближчим часом, за останній рік збільшилася у декілька разів.

З часом може поглиблюватися також розрив між тими, хто залишився і тими, хто виїхав. Помітна частина (хоча наразі ще меншість) жителів міста вже заперечують право тих, хто виїхав, брати участь у прийнятті рішень щодо громади. Отже, збереження єдності Херсонської громади перетворюється на серйозний виклик.

Більшу стійкість до дії негативних факторів громада може отримати, якщо звернеться до спеціальних стратегій дистанційного залучення тих, хто виїхав, до громадського життя міста.

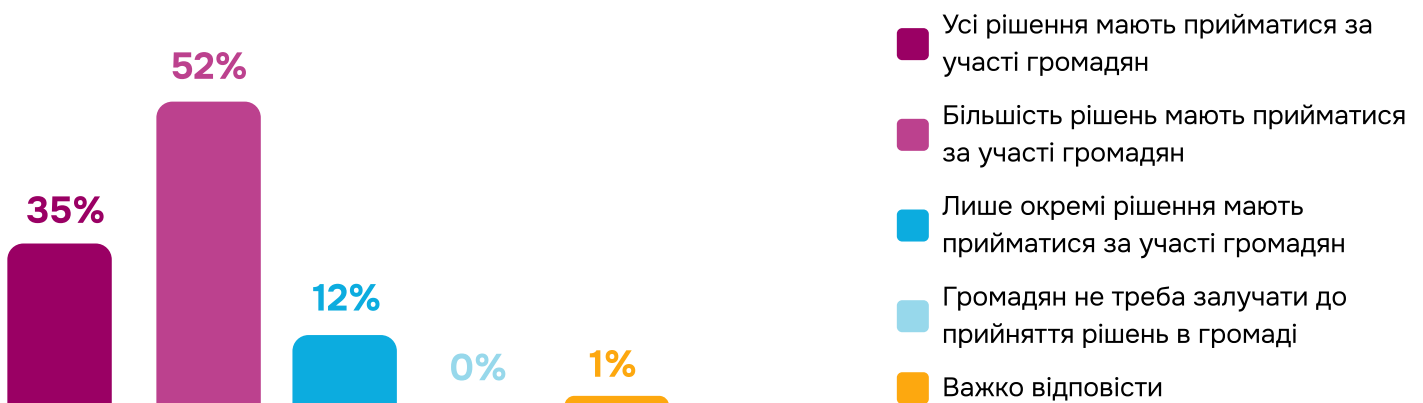
Зрештою, це в інтересах самої громади, оскільки, власне, її люди є головним ресурсом та надією на відродження Херсона після закінчення війни.

Що ж до готовності мешканців до участі у заходах прямої демократії, які є одними із найбільш очевидних способів залучення до громадського життя і об'єднання громади, вона також була підтверджена під час проведених соціологічних досліджень. **Фактично, 99% мешканців вважають, що громадян варто долучати до прийняття рішень у громаді і менше одного відсотка заперечують їх право на такі дії у мирний час.** В умовах війни інструменти прямої демократії схвалюють 95% і заперечують 1% респондентів.

Стосунок до залучення громадян до прийняття рішень в громаді (N=404), %

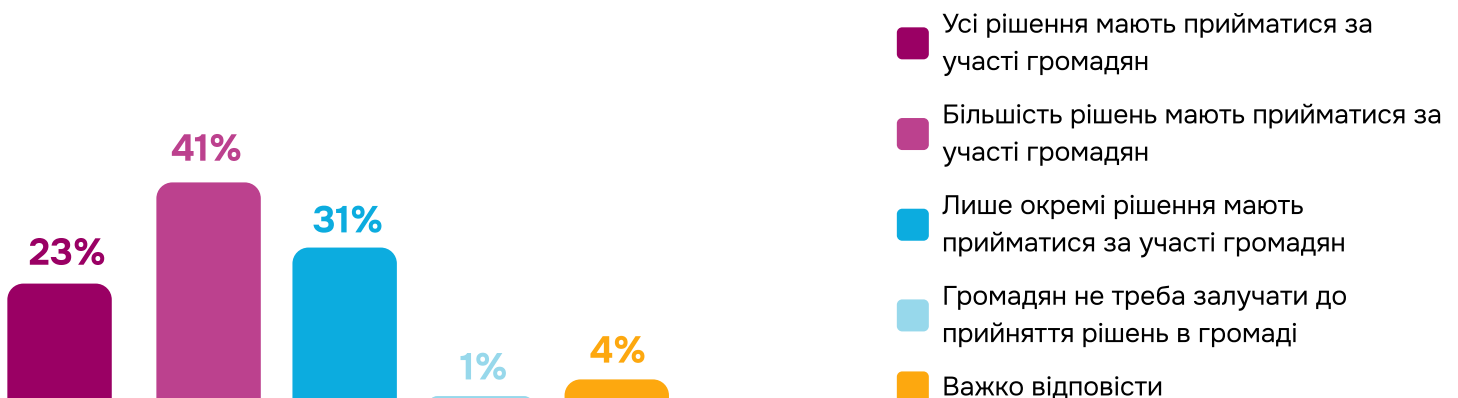
Q.: Як ви вважаєте, наскільки широко жителі Херсонської міської громади мають залучатися до прийняття рішень в громаді?

📅 Дослідження: лютий 2024 р.

Стосунок до залучення громадян до прийняття рішень в громаді під час війни (N=404), %

Q.: Як ви вважаєте, наскільки широко жителі Херсонської міської громади мають залучатися до прийняття рішень в громаді в умовах війни?

2. Культурний код херсонців

Важливою особливістю херсонської громади є виражена міська ідентичність.

Для приблизно половини (46%) херсонців локальна (херсонська) тотожність виявилася основною з запропонованого набору регіональних/політичних/етнічних ідентичностей. Для іншої половини (45%) основною стала українська національна ідентичність як сукупність етнічної (30%) та політичної/громадянської (15%). Локальна і національна тотожності не протиставляються одна іншій, а доповнюють одна іншу, оскільки херсонці однаково пишуться тим, що вони, власне, херсонці (89%), так і тим, що вони громадяни України (87%). Ключові слова, якими вони характеризують сучасний Херсон, органічно пов'язані із Україною та її боротьбою за незалежність у нинішній війні. Це, зокрема, такі образи, як «нескореність», «незламність», «Херсон – це Україна», «місто-герой України».

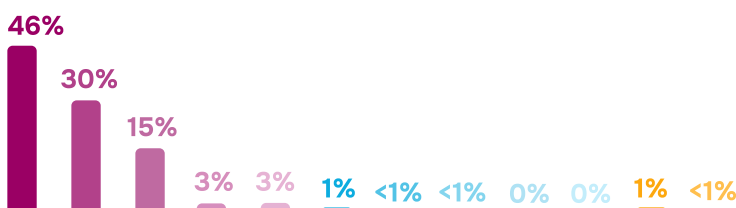
Інші види регіональної (не міської) ідентичності не мають такої потужної основи. Певна частка херсонців може ідентифікувати себе як мешканців області, півдняків чи навіть тавричан, але майже в усіх таких випадках мова йде про другий або третій, але не перший вибір.

Самоідентифікація (N=400), %

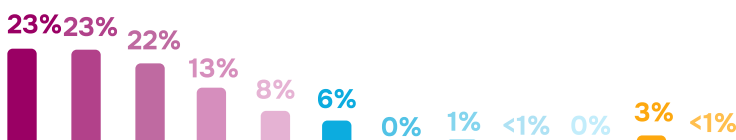
Q.: Ким з наведеного списку Ви себе відчуваєте у першу, другу та третю чергу?

📅 Дослідження: серпень 2024 р.

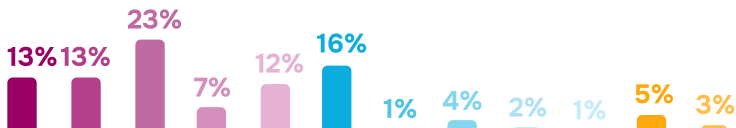
В першу чергу

В другу чергу

В третю чергу

- Херсонцем, херсонкою
- Українцем, українкою
- Громадянином (громадянкою) України
- Мешканцем (мешканкою) Херсонської області
- Півдняком, півднячкою (мешканцем Півдня України)
- Європейцем, європейкою
- Громадянином колишнього СРСР, радянською людиною
- Машканцем світу, космополітом
- Тавричанином, тавричанкою (мешканцем, мешканкою Таврії)
- Представником своєї національності (етнічної групи)
- Важко відповісти
- Ніким із перелічених

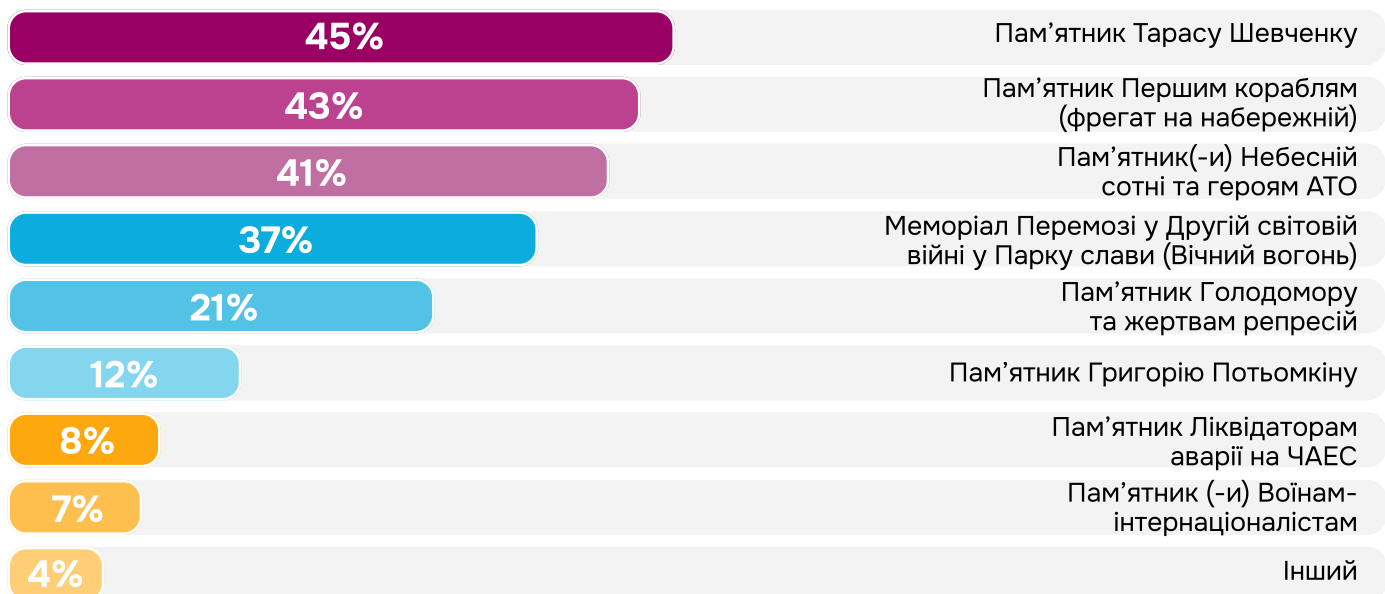
Пріоритети у самоідентифікації свідчать про те, що Херсон для його мешканців є не просто місцем, де вони живуть зараз чи жили до війни. **Херсон – це місто із власним культурним кодом, що має певні описові характеристики.** Які, в свою чергу, можна виокремити та розшифрувати з низки опитувань громадської думки.

Свого роду дзеркалом уявлень херсонців про власне місто є громадська думка щодо меморіального простору і топонімії населеного пункту. Варто зауважити, що в умовах війни ставлення громади до різних меморіалів було суттєво переосмислено. Так, підвищилося значення пам'ятнику (пам'ятників) учасникам АТО та Небесній Сотні, який зараз сприймається як найбільш важливий меморіал у місті – таким його вважали 58% опитаних (дослідження: листопад 2023 р.) Знизився рейтинг пам'ятників пов'язаних з імперським періодом: пам'ятників Потьомкіну і Першим корабелям (Фрегат). Значення пам'ятників Тарасу Шевченку, жертвам Голодомору, ліквідаторам аварії на ЧАЕС та учасникам радянсько-афганської війни практично не змінилося.

Оцінка меморіалів та пам'ятників у Херсоні

Довоєнний рейтинг меморіалів (N=486), % (множинний вибір)

Q.: Який пам'ятник у Херсоні був для вас найважливішим до початку повномасштабного російського вторгнення в Україну?

Інші відповіді:

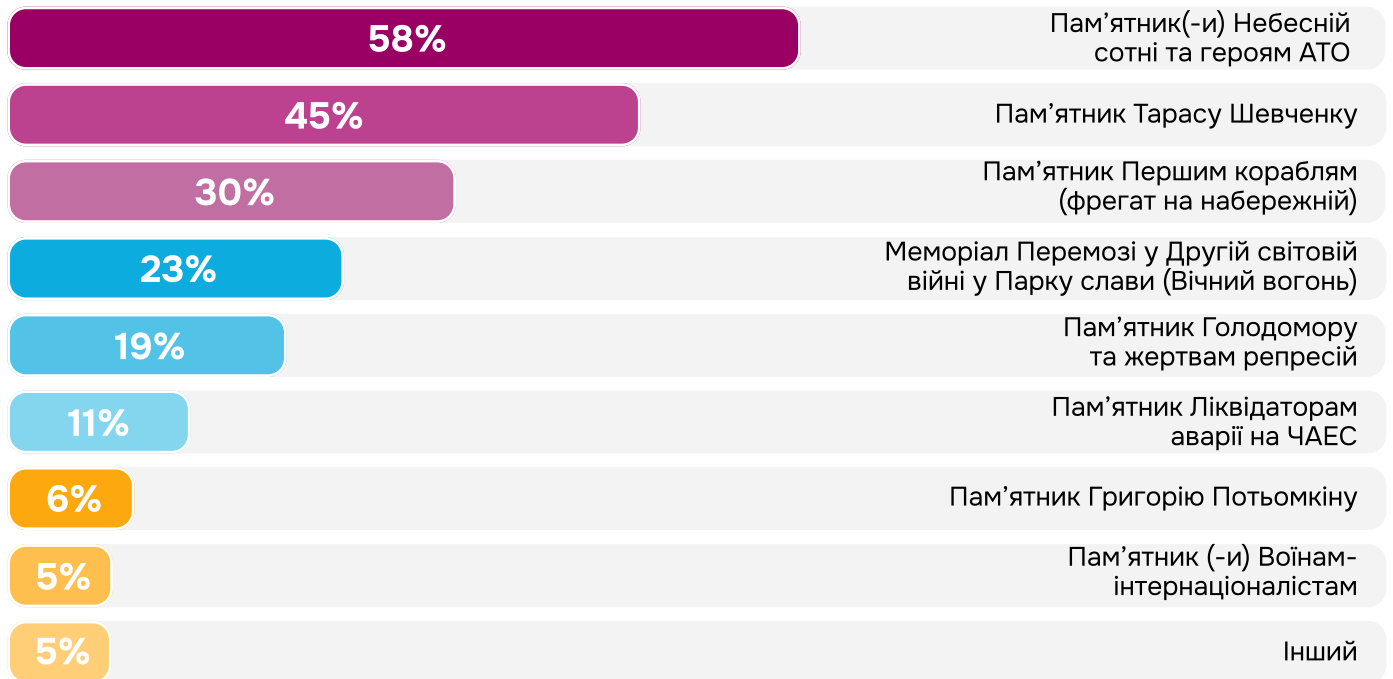
- пам'ятник Джону Говарду/сонячний годинник Джона Говарда;
- Скіфська Пектораль (скульптура "Дари Таврії" біля Центрального ринку);
- Суворову;
- Ушакову;
- танк у парку Слави;
- пам'ятник героям форсування Дніпра (Антонівка).

Поточний рейтинг меморіалів (N=486), % (множинний вибір)

Q.: Який пам'ятник у Херсоні зараз є для вас найбільш важливим?

Множинний вибір

📅 Дослідження: листопад 2023 р.

Інші відповіді:

- меморіал у Бузковому парку;
- пам'ятник Джону Говарду.

Значна частина громади виступає за компромісне співіснування різних меморіалів та символів на території Херсона. Зокрема, більшість опитаних (станом на листопад 2023 р.) ще не визначилася щодо того, чи варто усувати із публічного простору міста якісь пам'ятники. 55% не змогли відповісти, а думка решти розділилися навпіл. 24% вважають, що на вулицях Херсона не місце пам'ятникам, дошкам та символам, пов'язаним з імперським та радянським минулим. При цьому переважна більшість усіх опитаних вважає, що Вічний вогонь у Парку Слави в Херсоні має горіти, принаймні у відповідні дні.

Готовність до органічного поєднання різних символік підкреслює також думка щодо створення єдиного меморіалу у Парку Слави, який би поєднував пам'ять про борців за Україну у Визвольних змаганнях 1917-1922 рр., Другій світовій війні 1939-1945 рр. та в поточній війні. Таку ідею підтримали 57% опитаних.

Схожу позицію громада займає і щодо деколонізації топоніміки. Найбільш бажаною моделлю перейменування вважається поява на мапі міста нейтральних назв – образно-поетичних чи тих, що пов’язані із орієнтиром на місці (Сонячна, Каштанова, Фортечна, Госпітальна тощо). Друга за популярністю модель – повернення старих (дорадянських) назв, які не містять в собі імперських сенсів.

Які спільні ідеї перейменування вулиць, на вашу думку, мають переважати у Херсоні?

Питання з сумісними альтернативами, тому сума відповідей може бути >100%

Дослідження: вересень 2023 р.

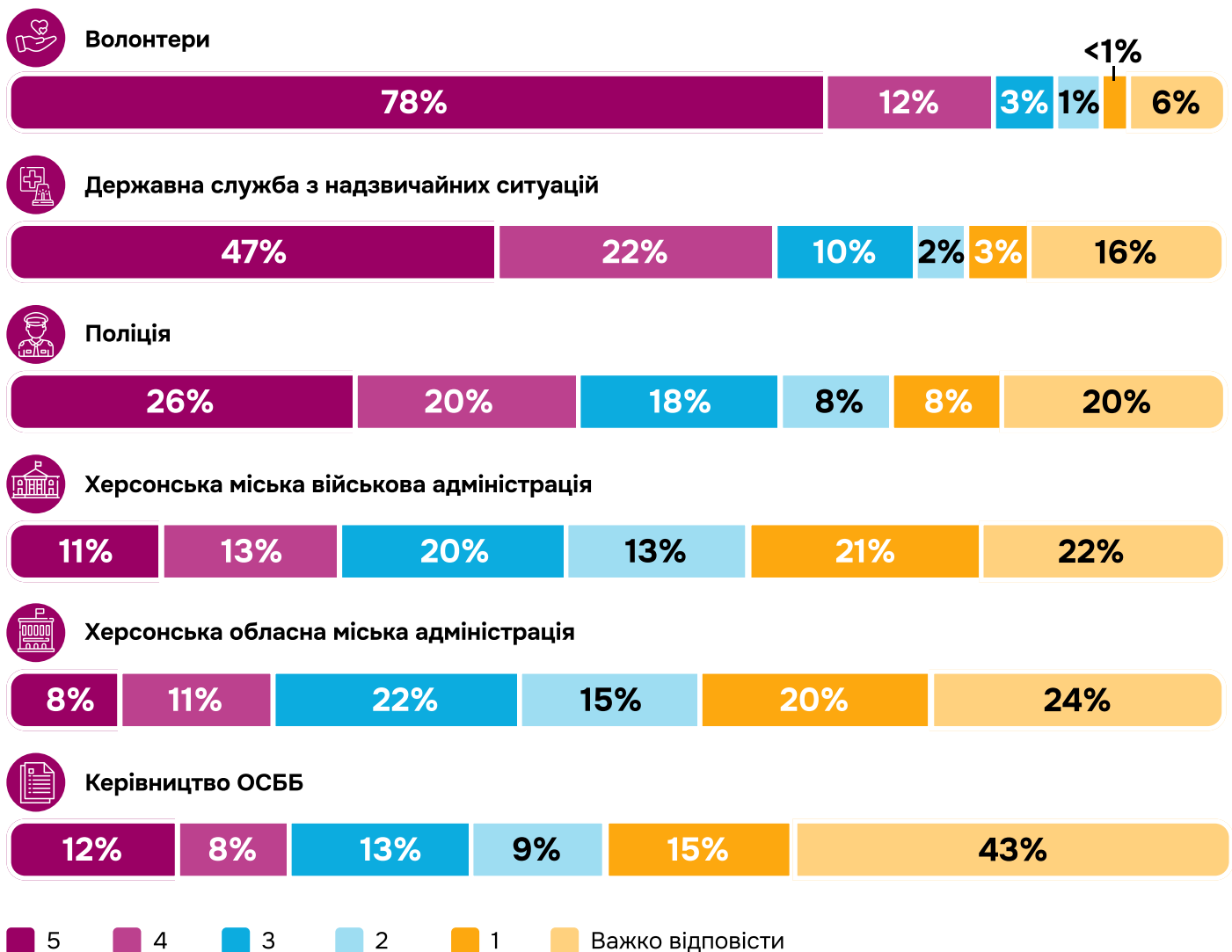

Війна та пов’язані із нею випробування викликали до життя такий потужний громадський інститут, як волонтерство. Роль громадського сектору зараз є надзвичайно важливою по всій Україні, але в Херсоні він став фактором фізичного виживання цілого міста. Евакуація з окупованої зони, доставка продуктів та ліків, рятування людей із районів затоплення, ремонт зруйнованого житла – в кожній із цих сфер внесок волонтерів та громадських організацій був значним. Оцінюючи дії різних інституцій по ліквідації наслідків підриву Каховської ГЕС, на перше місце херсонці поставили саме волонтерів.

Оцінка дій різних інституцій по ліквідації наслідків підриву Каховської ГЕС у Херсоні

Оцініть, будь-ласка, за п'ятибальною системою, де 5 - це найвища оцінка, а 1 - найнижча, дії наступних інституцій щодо ліквідації наслідків підриву Каховської ГЕС у Херсоні (0- не можу оцінити):

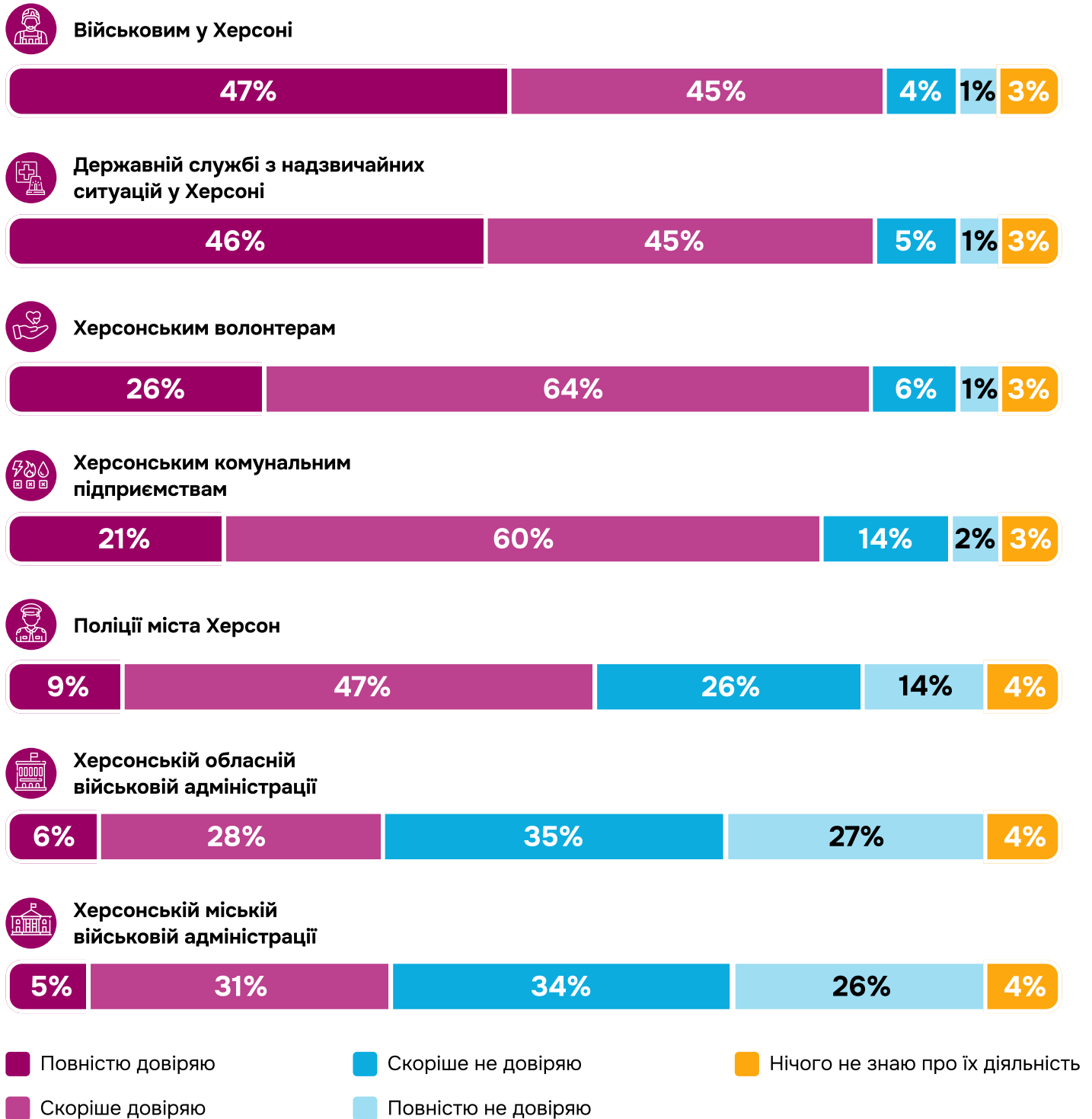
Дослідження: липень 2023 р.

При цьому надзвичайно високу оцінку волонтерського внеску не можна назвати тимчасовим сплеском, пов'язаним із їх визначною активністю під час ліквідації наслідків підриву на Каховській ГЕС. Кілька послідовних соціологічних опитувань із липня 2023 до вересня 2024 рр. свідчить, що довіра до волонтерів не падає, а навіть трохи зростає. За останніми двома дослідженнями, вона досягла позначки 90–91% («Повністю довіряю» + «Скоріше довіряю»), а необізнаність про їхню діяльність зменшилася до статистичної похибки.

Скажіть, будь ласка, ваш ступінь довіри наступним інституціям

📅 Дослідження: вересень 2024 р.

Довіряють

Не довіряють

Не знають

	Липень 2023			Грудень 2023			Червень 2024			Вересень 2024		
Інституції												
Військовим у Херсоні	90	3	7	90	5	5	85	10	5	92	5	3
Державній службі з надзвичайних ситуацій у Херсоні	87	4	9	92	4	4	91	6	3	91	6	3
Херсонським волонтерам	85	6	9	87	6	7	91	7	2	90	7	3
Херсонським комунальним підприємствам	61	28	11	81	14	5	78	18	4	81	16	3
Поліції у Херсоні	56	28	16	54	35	11	53	42	5	56	40	4
Херсонській обласній військовій адміністрації	32	46	22	31	53	16	32	59	9	34	62	4
Херсонській міській військовій адміністрації	28	51	21	28	57	15	30	61	9	36	60	4

Фактично, громадський сектор претендує на роль однієї із найавторитетніших та найважливіших інституцій Херсонської громади. До цього потрібно додати, що значна частина жителів міста в цьому процесі виступають не як пасивні оцінювачі роботи волонтерів, а як люди, що самі беруть участь, допомагають, підтримують чи донатять. Зокрема, під час катастрофи на Каховській ГЕС більшість херсонців не залишилися осторонь. **69% опитаних долучилися до волонтерської роботи на місці чи допомагали дистанційно.** Загалом, 80% херсонців декларують, що від початку повномасштабного вторгнення вони були задіяні у практиках, які можна віднести до благодійних. Найбільш розповсюдженими видами є грошова допомога (донати) та безоплатна передача одягу, їжі, ліків чи іншого майна.

При цьому до благодійності в однаковій мірі вдавалися як ті херсонці, що виїхали з міста, так і ті, що залишилися. Різниця полягає тільки в структурі такої допомоги. Ті, що знаходяться за межами Херсона, більше донатили. Натомість, на місці люди більше долучалися до безоплатної передачі їжі та одягу, розвантаження чи розвозки гуманітарної допомоги тощо.

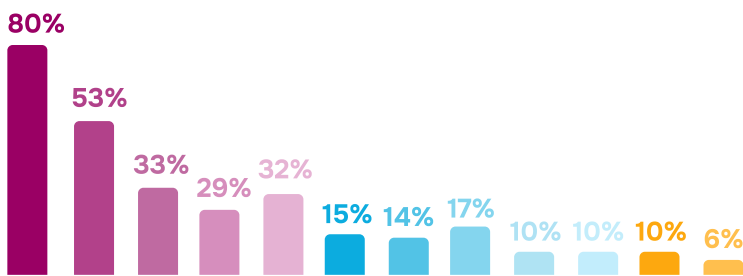
Види благодійної діяльності (N=366, хто займається благодійністю), %

Q.: Яким саме чином?

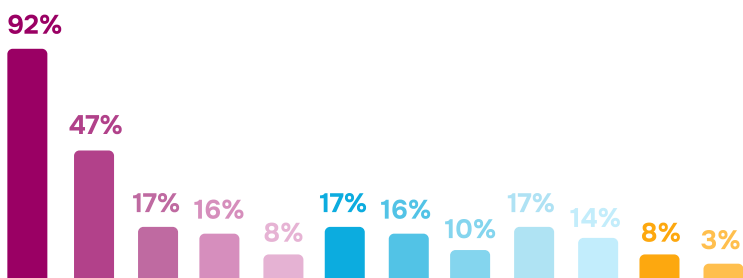
Множинні відповіді

📅 Дослідження: лютий 2024 р.

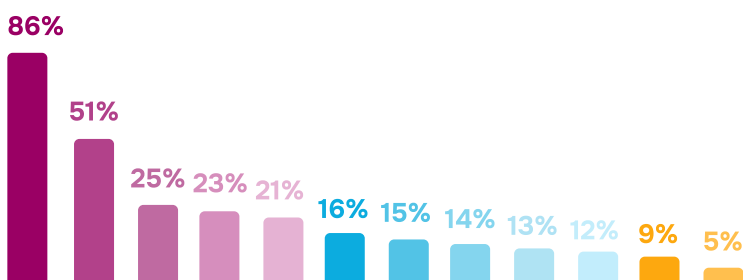
Зараз у Херсоні

Зараз не в Херсоні

Разом

- Грошова фінансова пожертва (донати)
- Безоплатна передача їжі, одягу, ліків та іншого майна
- Розвантаження гуманітарної допомоги
- Безоплатне надання послуг чи виконання робіт
- Опіка над чужими домашніми тваринами
- Оплата послуг за інших людей (освітніх, соціальних, комунальних тощо)
- Надання притулку людям у власному помешканні
- Розвозка гуманітарної допомоги
- Проведення / участь у благодійних заходах
- Організація колективного збору пожертв
- Допомога з виїздом у безпечне місце, евакуація
- Інше

Важливою характеристикою громади є також ступінь її відкритості до інших.

Тверезо оцінюючи демографічні перспективи Херсона, респонденти в цілому готові до того, що населення міста після війни буде відновлюватися не тільки за рахунок повернення додому вимушених переселенців, але й завдяки міграції приїжджих. Нових мешканців очікують переважно із інших населених пунктів Херсонської області або із інших регіонів України.

Ставлення до іноземних мігрантів більш насторожене. Судячи з того, що респонденти по відношенню до мігрантів із інших країн схиляються не до надання українського громадянства (тільки 6% опитаних), а до політики короткострокових трудових контрактів (51%) чи видачі посвідок на проживання (31%), гіпотетичний сценарій залюднення Херсона іноземцями не буде підтриманий громадою.

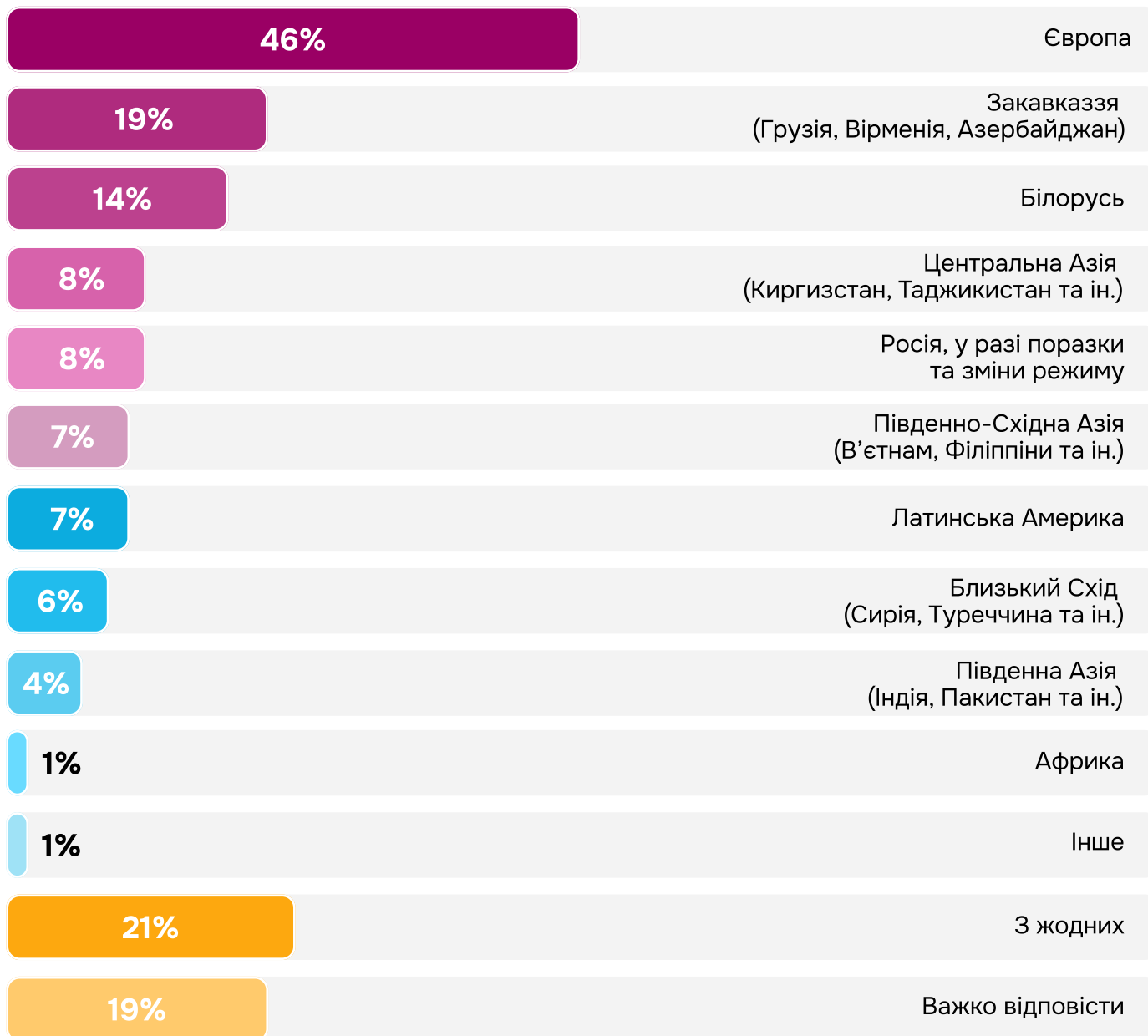
Певною мірою херсонці демонструють відкритість тільки до Європи і європейців (які, в свою чергу, дотримується дружньої політики по відношенню до України і до українських біженців в своїх країнах). 27% респондентів зараз вивчають іноземну мову (майже виключно це мови європейських народів – англійська, німецька, польська, французька, італійська). Реальна зацікавленість іноземними мовами напевно є вищою за наведені дані, оскільки вибірка респондентів для соціологічного дослідження (57% мешкають у Херсоні, 32% у інших областях України, 11% за кордоном; дослідження проводилося у грудні 2023 р.) зміщена в бік нинішніх жителів громади і не враховує більш вагому частку тих, які виїхали за кордон.

Вельми показовим є також розподіл відповідей щодо бажаного регіону походження трудових мігрантів для майбутнього відновлення Херсона. 46% бачать у такій ролі вихідців із Європи, 19% – із Закавказзя (Грузія, Вірменія, Азербайджан), 14% – із Білорусі. Звісно, такий рейтинг «заробітчанин» немає жодного відношення до реальної готовності мешканців цих країн чи регіонів приїхати на відбудову повоєнного Херсона. Але він красномовно свідчить про те, кого херсонці вважають близькими до свого культурного коду. В першу чергу, це є жителі Європи; в другу – громадяни колишніх радянських республік, але не росіяни. Мешканці Південної Азії, Близького Сходу та Африки у якості потенційних сусідів розглядаються в останню чергу.

Походження трудових мігрантів (N=402), %

Q.: Громадян яких країн (регіонів) ви бачите в якості трудових мігрантів у Херсоні?

📅 Дослідження: серпень 2024 р.

Отже, важливою особливістю херсонської громади є потужна міська ідентичність, яка при цьому органічно пов'язана з українським патріотизмом. Херсонці розділяють спільні культурні цінності та підтримують емоційний зв'язок із містом, навіть якщо були змушені його залишити через війну.

Наступна характеристика херсонської громади видається логічним продовженням попередньої. **З початком війни велику роль у Херсоні почав грати волонтерських рух, який зараз є однією із найавторитетніших інституцій громади.** Особливо високо був оцінений внесок волонтерів у роботи з ліквідації наслідків підриву Каховської ГЕС. Херсонці поставили їх дії набагато вище, ніж кроки ДСНС, поліції чи місцевої влади. Силу та довіру до волонтерського руху та громадянського суспільства підживлює те, що це органічна складова громади. Багато херсонців самі беруть участь у благодійних практиках і допомагають іншим.

Міська ідентичність великою мірою впливає також на уявлення громади щодо меморіального та топонімичного простору. Жителі Херсона схильні до того, щоби органічно поєднати символіку різних епох історії міста. Підтримуючи в цілому ідеї деколонізації та перейменування вулиць, вони більше схильються до нейтральних назв чи до повернення старих, дорадянських, якщо вони не містять імперських сенсів, що ще раз підкреслює вагу локальної ідентичності – херсонці хочуть зберегти унікальність міста.

Війна примусила до переселення не менш ніж 2/3 населення херсонської громади. Враховуючи те, що принаймні частина з мігрантів зараз знаходиться за кордоном, не дивним виглядає досить висока частка респондентів, які займаються вивченням іноземної мови. Можна припустити, близьке знайомство із іншими країнами зробить херсонців більш відкритими до інших культур. Але принаймні зараз високий рівень толерантності можна спостерігати переважно до європейських народів. Розглядаючи гіпотетичне питання щодо залюднення Херсона новими мешканцями після війни, громада воліла би жити поруч із вихідцями з Європи. Умовно, в «другому колі» знаходяться мешканці Закавказзя, у «третьому» – білоруси. Переселення до Херсона мігрантів із Південної Азії, Близького Сходу чи Африки громадою розглядається як неприйнятне – вочевидь, через надто велику дистанцію між культурами.

3. Стійкість, втома і захисні реакції

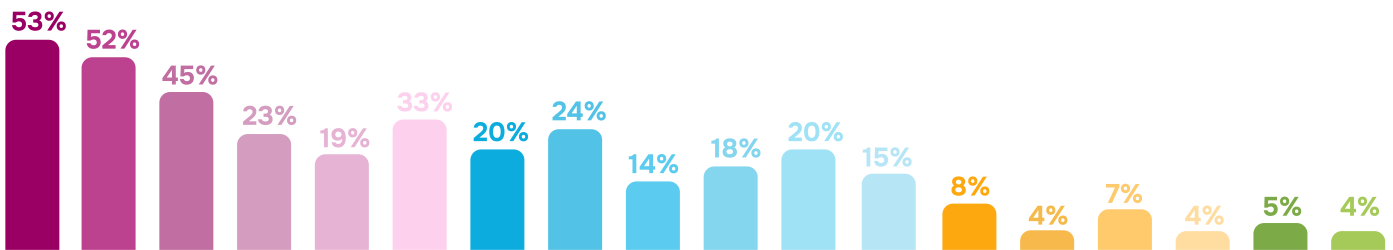
Соціологічні дослідження громадської думки Херсона фіксують поступове накопичення втоми, погіршення психоемоційного та фізичного стану респондентів. **Мешканці громади демонструють надзвичайно високу витривалість та адаптивність, але їм все складніше переносити тяготи війни.**

За трьома опитуваннями протягом останнього року (жовтень 2023 р., грудень 2023 р., червень 2024 р.) видно, що почуття тривоги, розчарування, розпачу, страху поступово йдуть вгору. Натомість, позитивні емоції (надія, очікування покращень) втрачають свої позиції.

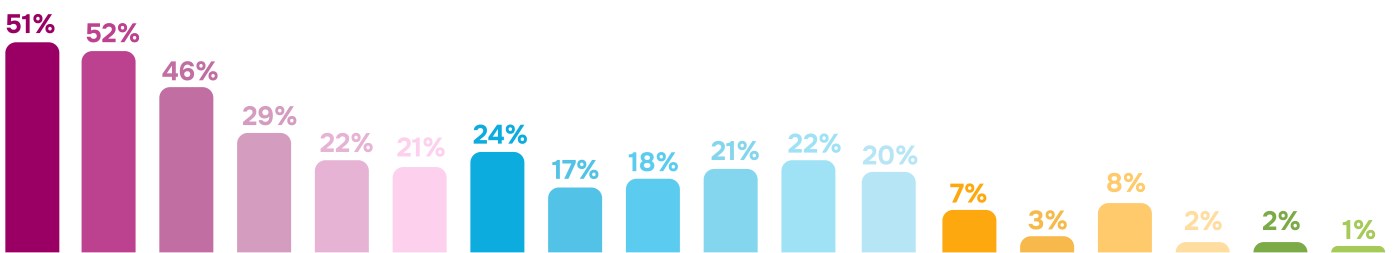
Динаміка соціально-психологічного стану (теперішнє)

📅 Дослідження: жовтень 2023 р., червень 2023 р., червень 2024 р.

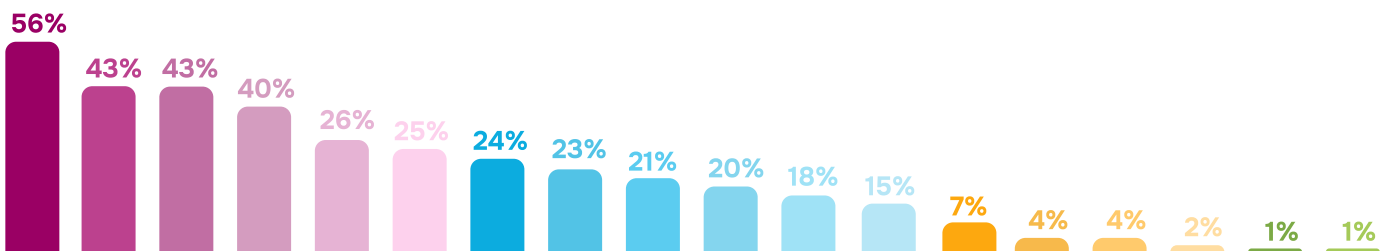
Жовтень 2023 р.

Грудень 2023 р.

Червень 2024 р.

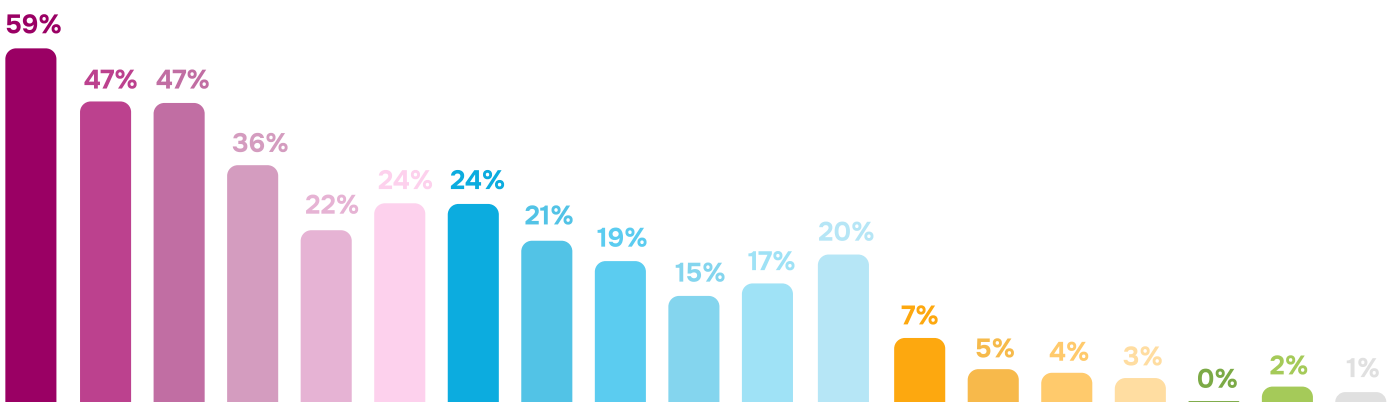
- Тривога
- Очікування покращень
- Надія
- Розчарування
- Розпач
- Роздратування
- Страх
- Апатія
- Очікування погіршень
- Безнадійність
- Злість
- Гнів
- Любов
- Натхнення
- Агресія
- Радість
- Щастя
- Задоволення

Якщо порівняти психоемоційний стан тих, хто виїхав, і тих, хто залишився, мігранти знаходяться у кращому положенні, але не набагато. Херсонці-мігранти зберігають емоційний зв'язок із домом, читають ті самі телеграм-канали, продовжують жити в одному інформаційному полі. У них так само накопичується втома і розчарування, хоча і в трохи меншій мірі, ніж у мешканців міста.

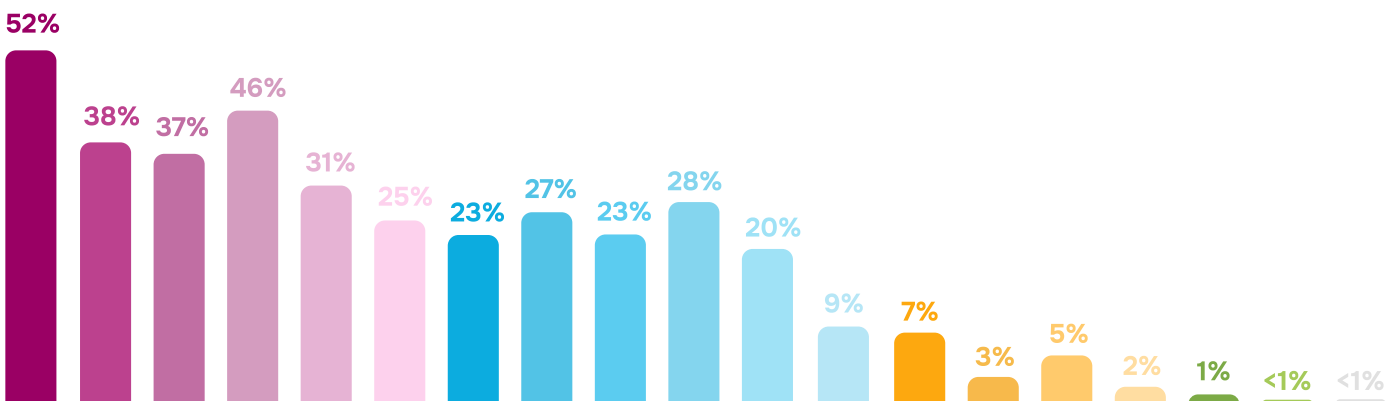
Соціально-психологічний стан в залежності від місця перебування

📅 Дослідження: червень 2024 р.

Зараз у Херсоні

Зараз не в Херсоні

- Тривога
- Очікування покращень
- Надія
- Розчарування
- Розпач
- Роздратування
- Страх
- Апатія
- Очікування погіршень
- Безнадійність
- Злість
- Гнів
- Любов
- Натхнення
- Агресія
- Радість
- Щастя
- Задоволення
- Інше

Для погіршення самопочуття херсонців існує чимало об'єктивних причин. Мешканці міста страждають від обстрілів. Якщо рік тому про пошкодження житла говорив кожен третій респондент, то у червні 2024 р. таких було вже більше половини. **За рік значно зросла кількість тих, хто пережив загибель родичів – із 2% до 9% від загальної чисельності громади.** Для тих, хто мешкає безпосередньо у Херсоні, стало більше труднощів із працевлаштуванням (56% у рейтингу міських проблем за опитуванням у вересні 2024 р., приріст +9% порівняно з груднем 2023 р.). Частка безробітних, за опитуванням у грудні 2023 р., сягає 28%. Майже третина респондентів зіткнулася зі зниженням соціального статусу, змінюючи роботу на менш оплачувану та престижну. Зросла кількість людей, у яких через постійні обстріли почалися психологічні розлади. В липні 2023 р. про цю проблему у себе чи у членів родини говорили 35% респондентів, у вересні 2024 р. вже 47%.

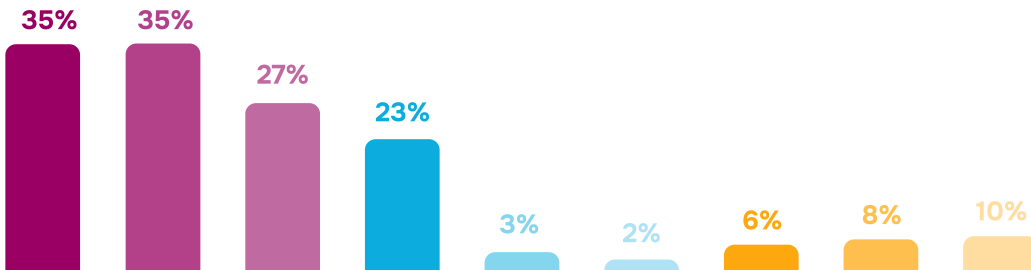
Ті, хто виїхав із Херсона, знаходяться у кращому становищі, але майже всі вони мешкають у орендованому житлі (до війни 88% із них мешкали у власному житлі, а зараз лише 4%). Це зумовлює сильний матеріальний і психологічний тиск на родини, і, вочевидь, не додає впевненості у завтрашньому дні. Передноворічне опитування минулого року показало, що приблизно половина тих, хто зазвичай встановлював на свята ялинку вдома, тепер не збираються цього робити. Люди відмовляються від того, що їм приносило щастя раніше, або не можуть цього собі дозволити.

У підсумку, переважна більшість херсонців, за даними опитування у серпні 2024 р., нещасливі (59% опитаних) або не змогли відповісти на це питання (19%). Лише 20% зазначили, що вони радше щасливі, і тільки 2% – дуже щасливі. Стан здоров'я також не на високому рівні. Лише 14% відчують, що в них дуже добрий (1%) або добрий (13%) стан здоров'я. 56% вказали свій стан здоров'я на середньому рівні. Поганий стан здоров'я мають 24% опитаних, а дуже поганий – 5%.

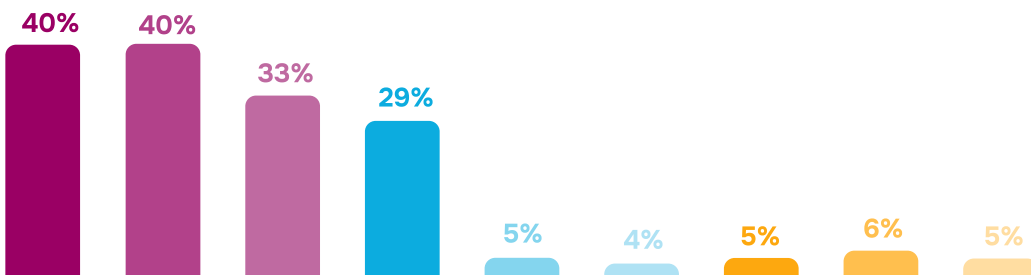
Динаміка оцінки завданої шкоди

📅 Дослідження: вересень 2023 р., грудень 2023 р., червень 2024 р.

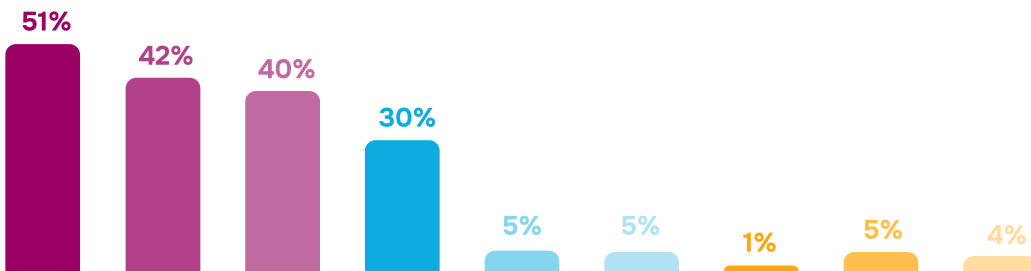
Вересень 2023 р.

Грудень 2023 р.

Червень 2024 р.

- Пошкоджено житло (квартира, приватний будинок)
- Через обстріли у мене/членів моєї родин з'явилися психічні розлади
- Пошкоджено багатоквартирний будинок чи двір, де знаходиться моя квартира
- Пошкоджено майно (автомобіль, господарські будівлі, дача, комунікації)
- Був/-ла поранений/-а я або в моїй родині є поранені
- В моїй родині є загиблі
- Інше
- Жодну
- Важко відповісти

Характерним симптомом також є посилення інформаційної втоми. Херсонці потроху почали **відписуватися від телеграм-каналів** – основного джерела інформації в громаді. Ця тенденція проявляється поки що не дуже виразно і потребує подальшого дослідження. Насправді може виявитися, що головною

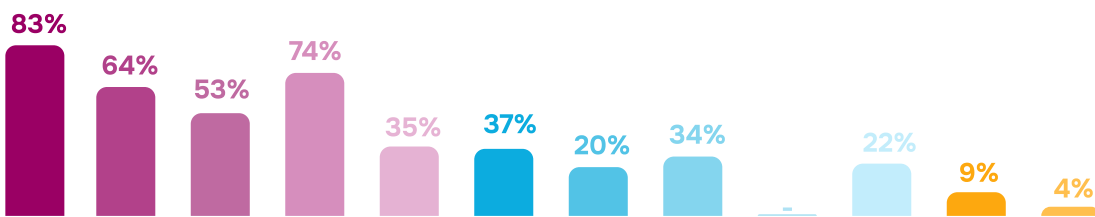
мотивацією херсонців у таких діях є бажання не стільки відгородитися від новин громади, скільки зберегти власну психіку від вигорання. Не секрет, що медіа у своїх повідомленнях орієнтуються у першу чергу на емоційну реакцію аудиторії, оскільки такі новини стимулюють більше кліків. Враховуючи переважно негативний фон новин під час війни і постійних обстрілів Херсона, зменшення інформаційного споживання може бути свого роду захисною реакцією респондентів.

Тим більше, що реальні обсяги споживання новин значно перевищують потребу в інформації. Так, згідно з опитуванням у серпні 2024 р., рівно половина опитаних переглядає новини з фронту декілька разів на день, а 26% переглядають їх щогодини. Натомість, відсоток тих, хто переглядає новини рідше ніж щодня, становить всього лише 9%.

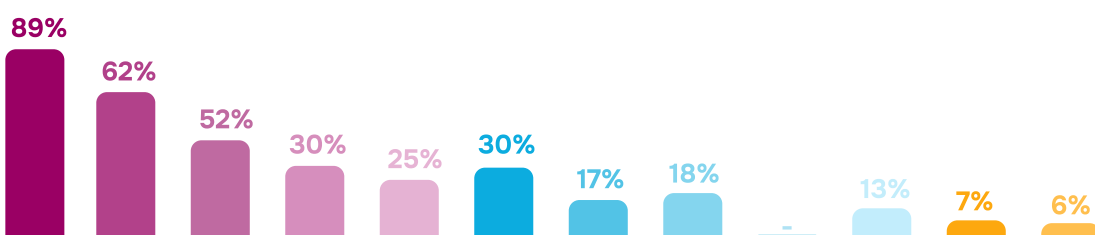
Динаміка рейтингу телеграм-каналів

📅 Дослідження: вересень 2023 р., грудень 2023 р., червень 2024 р.

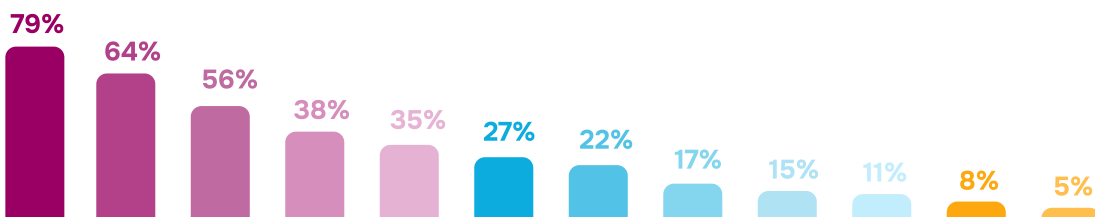
Липень 2023 р.

Грудень 2023 р.

Червень 2024 р.

- Х*евый Херсон
- Николаевский Ванёк
- Херсон: Война без фейков
- Труха Херсон
- Суспільне Херсон
- Костянтин Риженко
- Доброго вечора, ми з Херсона
- ТГ-канал Херсонської ОДА-ОВА
- ТГ-канал Херсонської МВА
- Віталій Кім
- Херсон ТУТ
- Інші

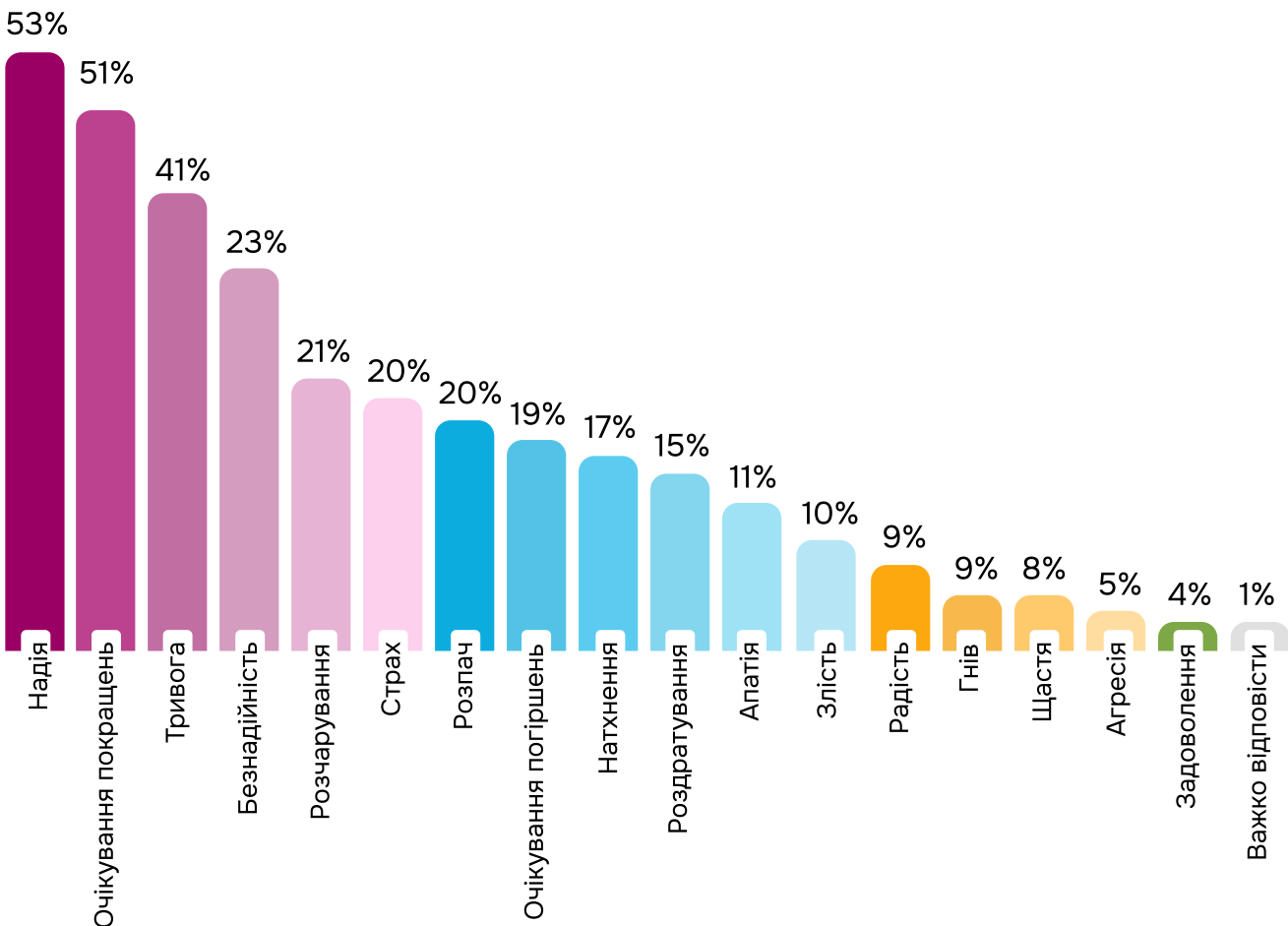
Обнадійливим також є те, що херсонці не втрачають надії та вірять у позитивні зміни. «Надія» та «очікування покращення» значно випереджають «тривогу» та «безнадійність» у рейтингу оцінки майбутнього. В цьому плані жителі міста навіть більш оптимістичні, ніж ті, що виїхали. Скоріш за все це теж свого роду захисна реакція психіки. Щоденно стикаючись із загрозами та випробуваннями, вони все одно сподіваються дочекатися змін на краще.

Соціально-психологічний стан (майбутнє) (N=400), %

Q.: Коли Ви думаєте про майбутнє, які емоції Ви відчуваєте?

Множинні відповіді, можна було обрати до 5 варіантів

Дослідження: червень 2024 р.

4. «Реактивна трансформація»: зміни в громаді у відповідь на збройну агресію

Повномасштабне російське вторгнення і пережитий досвід 8-місячної окупації суттєво вплинули на майже всі сфери життя Херсонської громади. Важливою складовою цього процесу стали свідомі зміни, що ініціювали херсонці як своєрідну форму спротиву, протесту і бажання зберігати власну ідентичність.

Так, Херсон значно українізувався і не тільки декларативно, а й на рівні реальної поведінки. Кількість жителів Херсонської міської громади, які спілкуються тільки українською мовою, після повномасштабного вторгнення збільшилася приблизно вдвічі. Особливо це стосується вживання української мови у спілкуванні з друзями (збільшення в 4,1 рази). Більше половини (54%) стали надавати перевагу українській мові в громадських місцях. У 72% опитаних українська мова – це мова інтерфейсу на телефоні.

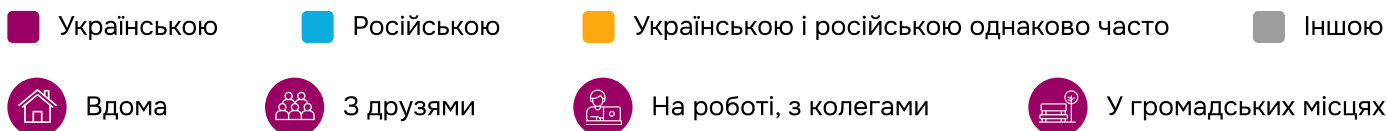
При цьому значна кількість херсонців залишається білінгвами. З рідними і українською, і російською мовами зараз спілкується 45%, з друзями – 43%, а от на роботі та в громадській місцях білінгви надають перевагу українській мові. Херсонці виявилися достатнього вимогливими до мовної поведінки чиновників та надавачів послуг. Вони вимагають від чиновників та надавачів послуг спілкуватися на роботі виключно українською, а от у неформальному спілкуванні з херсонцями для половини респондентів допустимим є перехід на мову співрозмовника.

Варто зауважити, щодо мовних питань існує відчутна різниця між тими херсонцями, які залишилися у місті, і тими, що виїхали. Так, херсонці, що виїхали налаштовані більш негативно по відношенню до російської мови, вони в меншій мірі схильні переходити у розмові на іншу мову співрозмовника (російську), ніж ті, що залишилися у місті.

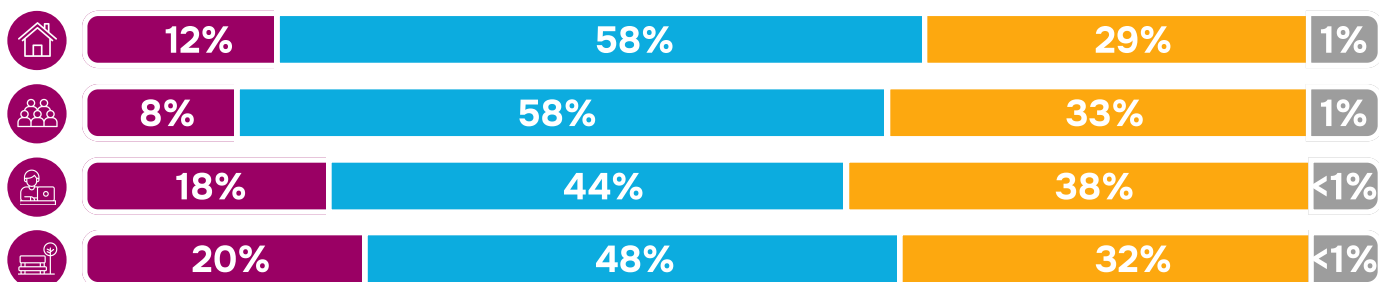
Тут може бути кілька пояснень. Принаймні частково це розходження можна пояснити мовним середовищем. Переїхавши до переважно україномовних регіонів, херсонці-мігранти почали більше використовувати мову оточення.

Мова спілкування херсонців до повномасштабного вторгнення (N=403), %

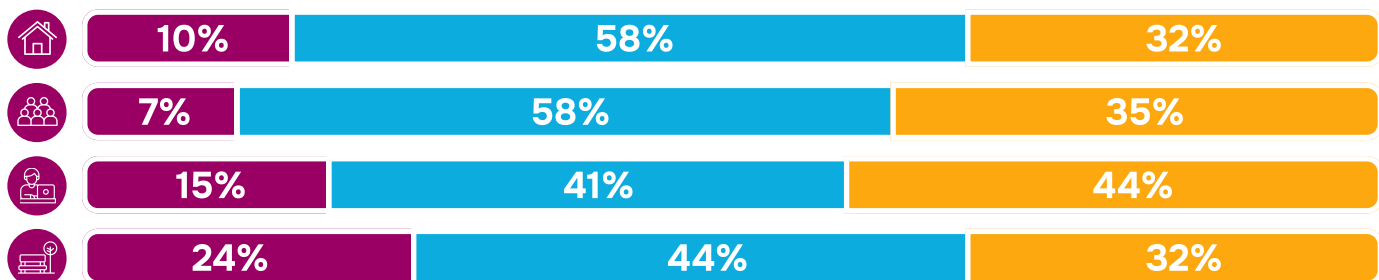
Q.: Якою мовою ви частіше спілкувались до повномасштабного вторгнення?

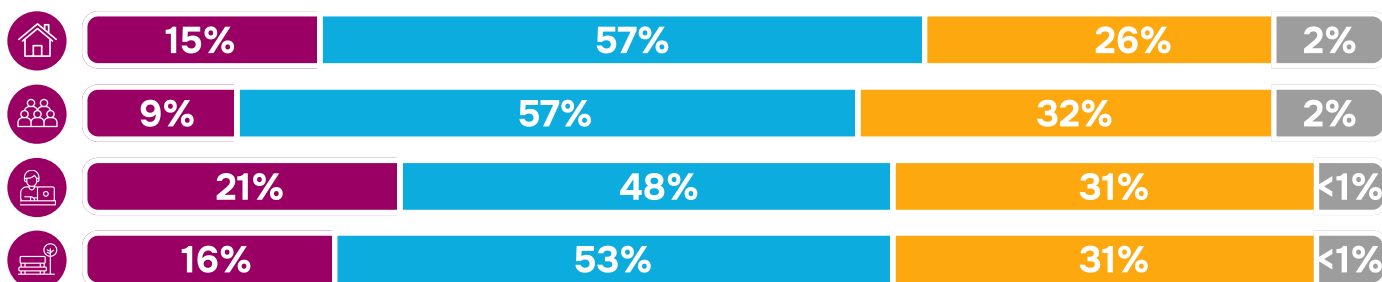
Усі опитані

Зараз у Херсоні

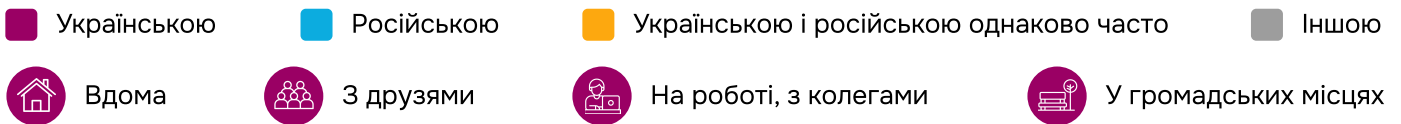
Зараз не в Херсоні

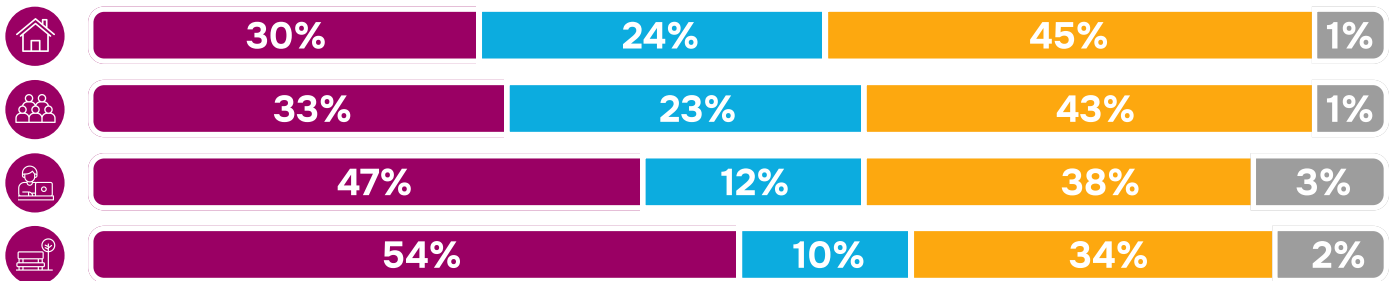
Мова спілкування херсонців після повномасштабного вторгнення (N=403), %

Q.: Якою мовою Ви зазвичай спілкуєтесь зараз?

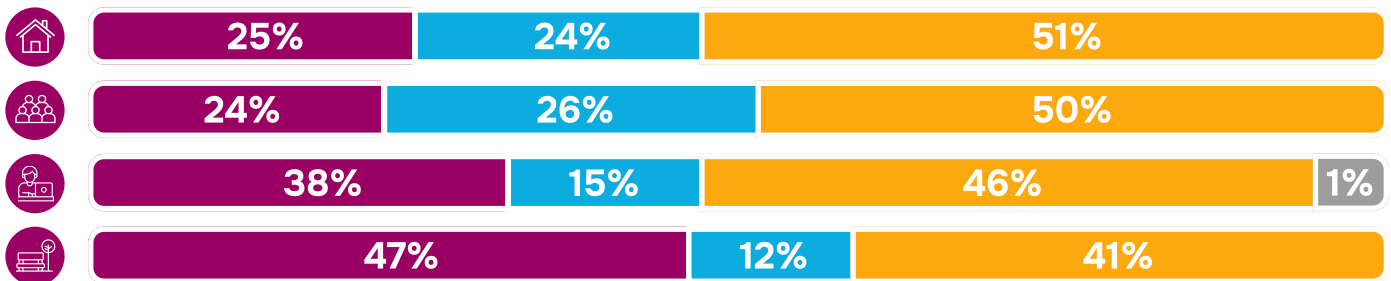
📅 Дослідження: квітень 2024 р.

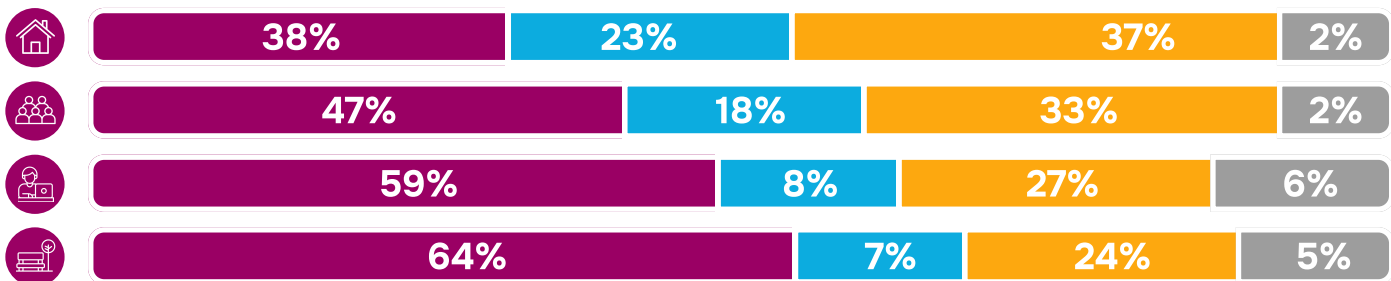
Усі опитані

Зараз у Херсоні

Зараз не в Херсоні

Характерним маркером, що також вочевидь слід додати до реакцій на збройне вторгнення, є **написання слова «росія» з маленької літери**. Переважна більшість (65%) вважає, що «росія» пишеться з маленької літери у всіх випадках, ще для 22% вибір великої чи маленької літери залежить від ситуації.

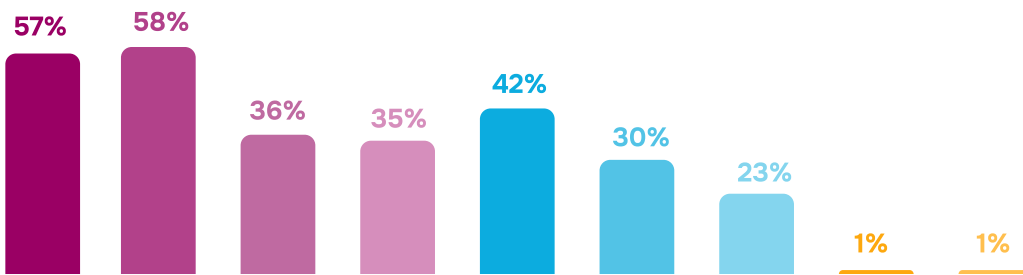
Чи не гірше ніж до загарбників, громада ставляться до херсонців, які пішли на співробітництво з окупантами. Кілька опитувань поспіль фіксується надзвичайно сильний запит на покарання колаборантів. У пріоритетах щодо відновлення Херсона цей пункт стабільно стоїть на другому місці одразу після відбудови зруйнованого. А в останньому дослідженні (у вересні 2024 р.) – навіть вийшов на перше місце, досягнувши у рейтингу пріоритетності відмітки 58%.

Зараз багато говорять про відновлення Херсона. Виберіть зі списку те, з чого, на вашу думку, треба починати? (виберіть три найважливіші речі)

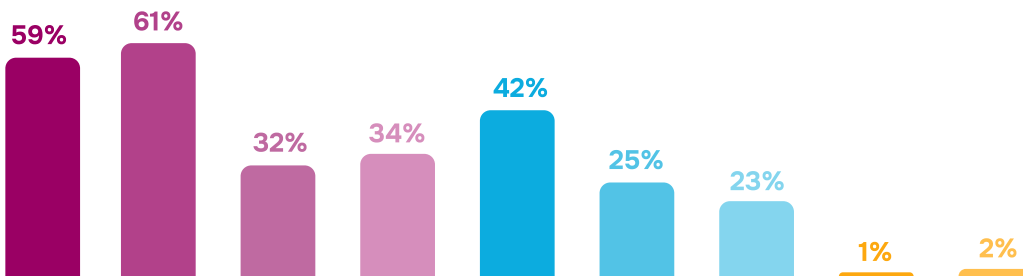
Множинний вибір

📅 Дослідження: вересень 2024 р.

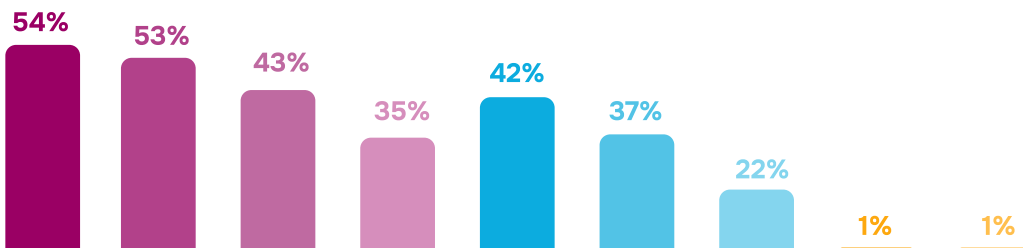
Усі опитані

Зараз у Херсоні

Зараз не в Херсоні

- Відбудова зруйнованого
- Виявлення та притягнення до відповідальності зрадників та колаборантів
- Розробка концепції (плану, стратегії) відновлення
- Пошук інвесторів
- Повернення людей в громаду
- Початок роботи міських закладів та установ (шкіл, медзакладів, закладів культури тощо)
- Налагодження зв'язку, комунікації між людьми та різними структурами
- Інше
- Важко відповісти

Значний слід у свідомості херсонців залишила 8-місячна окупація міста.

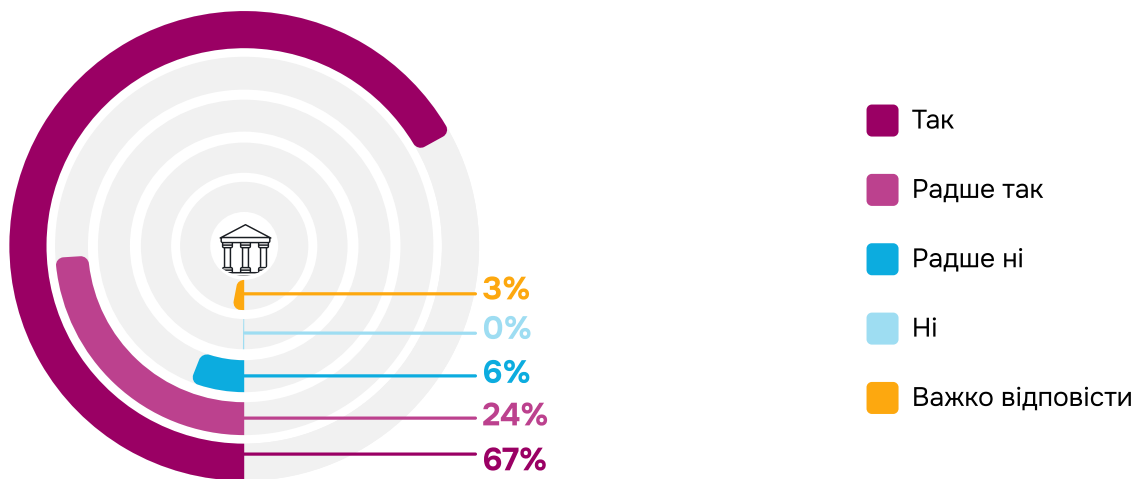
Опитування щодо можливого створення музею, присвяченого подіям 2022 р., продемонструвало, що херсонці не тільки підтримують ідею заснування такого закладу (91% опитаних), але й готові взяти активну участь у формуванні його експозиції. 41% опитаних мають спогади, якими вони готові поділитися з новим музеєм, а 24% – предмети, фотографії чи відео-файли, які можуть стати експонатами.

На перше місце серед головних тем такого музею громада поставила громадський спротив херсонців (76%). Серед запропонованих назв найбільшу підтримку отримав варіант «Музей незламності» (65%). Такі акценти свідчать про прагнення херсонців підкреслити силу громади, її стійкість, готовність до захисту своєї свободи та ідентичності.

Створення нового музею (N=400), %

Q.: Як ви вважаєте, чи потрібен в Херсоні музей, який був би присвячений подіям 2022 року?

 Дослідження: червень 2024 р.

Характер Херсонської громади можна також унаочнити відмінностями від загальноукраїнських даних соціологічних опитувань. Так, за [соціологічним опитуванням КМІС](#), проведеним у травні 2024 р., 34% українців погодилися (скоріше або повністю) із твердженням: «Я підтримую новий закон про мобілізацію». Водночас 20% скоріше не погодилися, а 32% зовсім не погодилися. Ще 14% не відповіли на запитання.

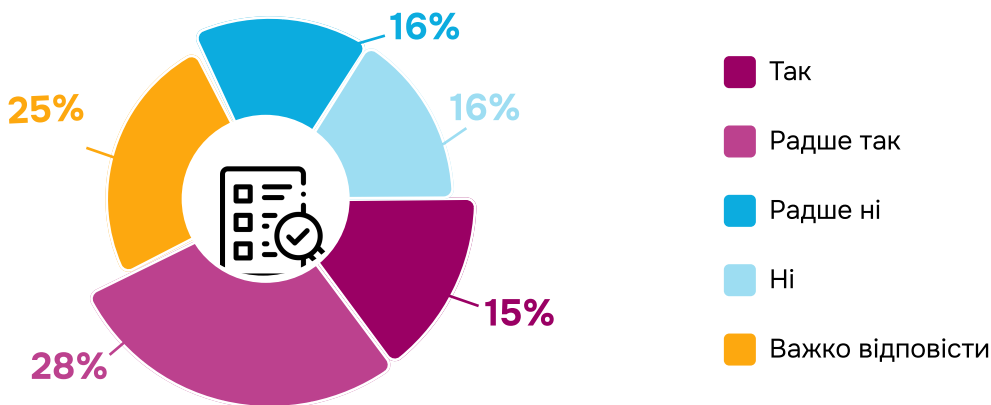
Натомість, наше дослідження у березні 2024 р. показало значно вищу підтримку серед херсонців (тоді ще) законопроекту про мобілізацію. Звісно, пряме порівняння цих досліджень є не зовсім коректним. Зокрема, дистанція

між опитуваннями становить два місяці. На час дослідження КМІС законопроект про мобілізацію вже набув силу закону, а під час березневого опитування був тільки на стадії обговорення. Опитування проводилися за різними методологіями (КМІС – телефонне опитування, у нас – онлайн-панель). Але все ж таки неможливо відкинути той факт, що згідно із дослідженням, проведеним у березні 2024 р., херсонці висловили високий рівень підтримки ідеї посилення мобілізації. До відповіді «Так» і «Радше так» схилилося 43% респондентів, «Ні» та «Радше ні» – 32%.

Оцінка законопроекту про мобілізацію (N = 337 – ті, хто чули про внесення поправок у Закон про мобілізацію), %

Q.: Чи підтримуєте ви внесення поправок у Закон про мобілізацію?

📅 Дослідження: березень 2024 р.

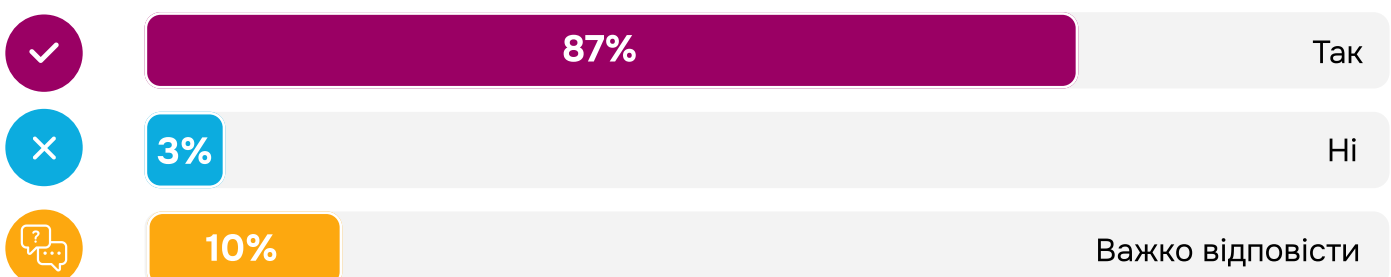

Характеризує херсонців також стійка віра у перемогу України. Зокрема, у березні 2024 р. 87% відповіли «Так» на питання: «Чи вірите Ви у перемогу України?» Відповідь «Ні» надали тільки 3% респондентів. Цікаво порівняти ці дані із одночасно проведеним [опитуванням Центру Разумкова](#), згідно із яким в середньому по Україні у перемогу вірять 83% опитаних (серед жителів Сходу та Півдня – 78%), не вірять – 11% (15% на Сході).

Віра в Перемогу (N=402), %

Q.: Чи вірите ви в Перемогу України?

📅 Дослідження: березень 2024 р.

Ще одним аспектом «реактивної трансформації» херсонців стало глибоко персоналізоване сприйняття війни. Вони бачать її не просто як бойові дії на території Херсона, а як війну, яку ворог веде проти них особисто. **90% опитаних вважають, що обстріли Херсона російськими військами спрямовані не на ураження військових об'єктів, а мають на меті терор мирного населення (опитування березня 2024 р.).**

Отже, найсильнішими реакціями херсонців на російську збройну агресію та 8-місячну окупацію міста стали стійкість та спротив. Значна частина жителів міста відмовилася, принаймні декларативно, від російської мови у повсякденному спілкуванні, перейшовши на українську. Херсонці проявляють високу підтримку мобілізаційних заходів та демонструють сильну віру у перемогу України. Згадуючи окупаційний період, вони акцентують увагу в першу чергу на громадському спротиві та своїй боротьбі за власну свободу та ідентичність.

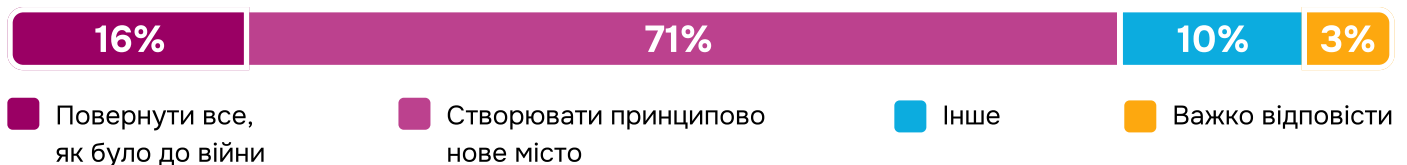
5. Херсон майбутнього: образ «нового міста»

У багатьох соціологічних дослідженнях проекту прямо чи опосередковано фіксується досить поширена в громадських настроях думка, що Херсон майбутнього буде іншим містом – не таким, яким він є зараз чи був до війни. Вочевидь, респонденти по-різному уявляють оновлення Херсона. Кожен наповнює ідею «нового міста» своїм власним змістом (нова архітектура, нова економіка, нова інфраструктура, нові соціальні відносини тощо). Але загалом можна констатувати, що запит на створення нового є набагато сильнішим ніж на відновлення старого. Лише 16% респондентів хочуть повернути все, як було до війни, тоді як 71% виступають за створення «принципово нового міста».

Характерно, що співвідношення «консерваторів» та «прогресистів» в більшій мірі схиляються в бік останніх для тієї частини вибірки, яка виїхала із Херсона через війну. Серед них прихильників «нового міста» на 10% більше ніж серед нинішніх мешканців (75% проти 65%). Навпаки, «консерваторів» серед тих, хто виїхав, на 4% менше (15% проти 19%). Враховуючи те, що виїжджала із Херсона, переважно, більш молода та соціально активна частина громади, її запиту на «перезаснування» міста слід надати ще більшої ваги.

Як ви вважаєте, що має бути головною ідеєю відновлення Херсону - повернути все, як було до війни чи створювати нове місто?

📅 Дослідження: жовтень 2023 р.

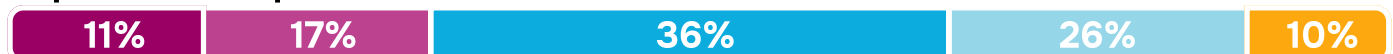
Крім того, наявний тренд свідчить, що з часом кількість прибічників «нового міста» поступово зростає. Зокрема, відповідаючи на питання про вигляд майбутнього Херсона, херсонці зараз у меншій мірі схиляються до варіанту відповіді, що місто не зміниться, ніж рік тому.

Зараз багато говорять про відновлення Херсона. Чи згодні ви з тим, що відновлений після війни Херсон виглядатиме так, як і до війни?

Жовтень 2023 р.

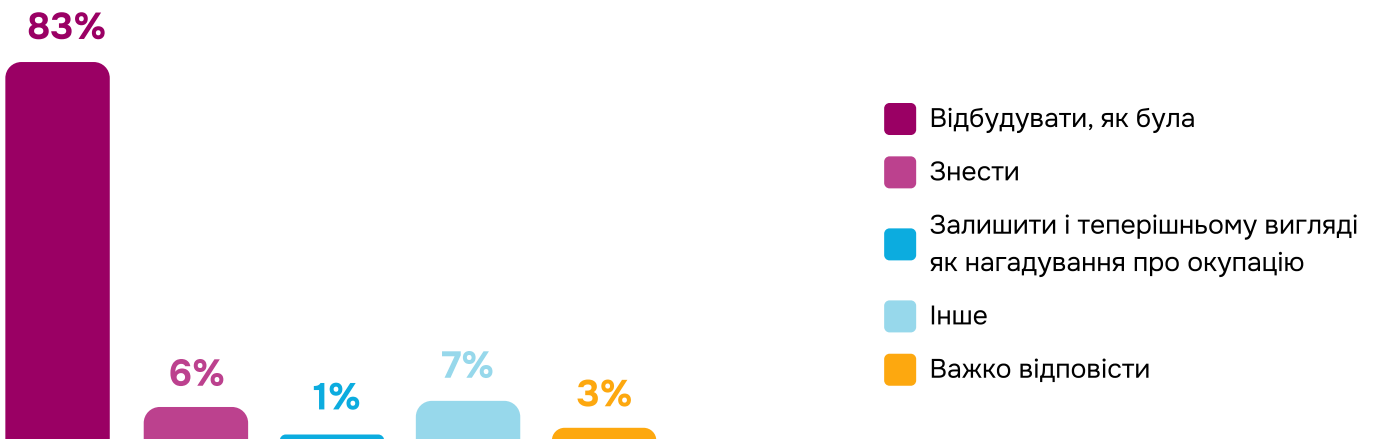
Вересень 2024 р.

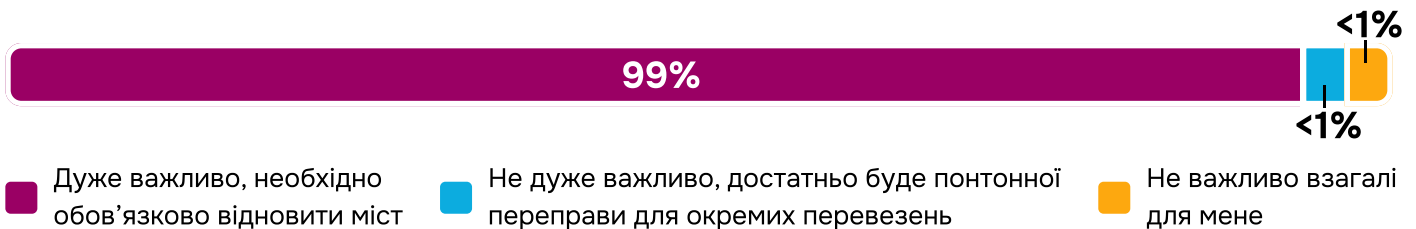
■ Згоден ■ Скоріше згоден ■ Скоріше не згоден ■ Не згоден ■ Важко відповісти

Схильність до «оновлення» не заперечує бажання у повній мірі і без змін відбудувати деякі об’єкти Херсона, які є і стратегічними, і символічними для міста. Так, 83% громади висловилися за відбудову ТРЦ «Фабрика» і 99% – за відновлення Антонівського мосту.

Що на вашу думку, треба робити з ТРЦ “Фабрика”?

Наскільки важливо для Вас відновлення Антонівського мосту чи іншої комунікації з лівим берегом поблизу Херсона?

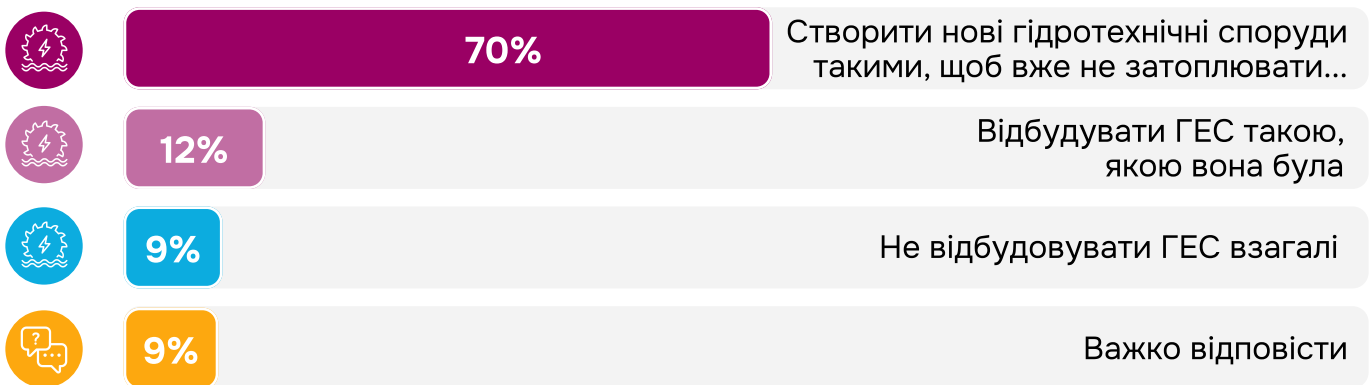
Цікавою є динаміка ставлення до відновлення Каховської ГЕС. Значна частина херсонців постраждали від повені після підриву (43%) чи брали активну участь у подоланні її негативних наслідків (69%) – рятували людей і майно, розчищали будинки і території, допомагали потерпілим донатами, власними речами, житлом. Тому природною реакцією на цей шок було бажання відновити у повному обсязі і саму електростанцію, і водосховище. Натомість, компромісні ідеї щодо гідротехнічних споруд меншого масштабу (менша гребля і, відповідно, менша площа водосховища) не користувалися великою популярністю. Але всього лише за півроку з жовтня 2023 до квітня 2024 р. чисельність прибічників повного відновлення Каховської ГЕС знизилася більш ніж в чотири рази, а частка прихильників її перебудови у менших масштабах зросла майже втричі.

Причини такої кардинальної зміни позиції щодо ГЕС потребують більш глибокого, якісного (а не тільки кількісного) дослідження. Можна тільки приблизно реконструювати розвиток переконань у респондентів.

Шоковий стан після катастрофи минув, люди побачили, що апокаліптичні сценарії (перетворення водосховища на пустелю, припинення міського водопостачання) не справдилися. Певну роль відіграли раціональні аргументи науковців та еко-активістів. Але також ми дозволимо собі зробити припущення, що велику роль у розвороті громадської думки грає явно виражений суспільний запит на створення нового, а не на відновлення старого.

Відношення до різних варіантів майбутнього Каховської ГЕС (N=402), %

Q.: Який варіант майбутнього Каховської ГЕС ви вважаєте найбільш доцільним?

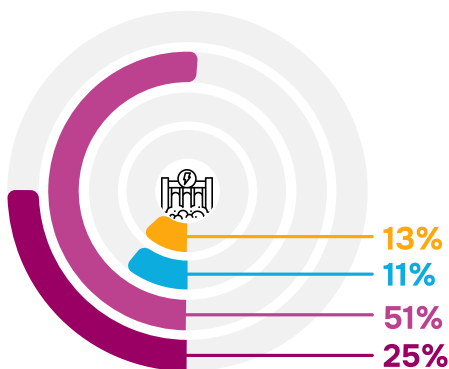

Динаміка ставлення до відбудови Каховської ГЕС

📅 Дослідження: жовтень 2023 р., квітень 2024 р.

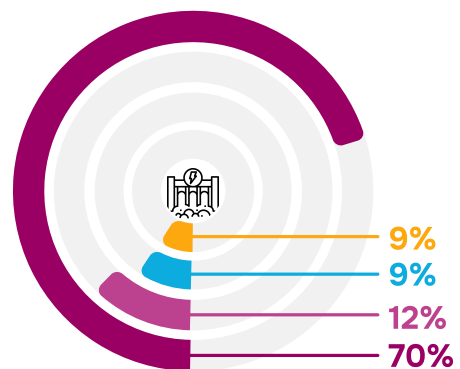
■ Створити нові гідротехнічні споруди
 ■ Відбудувати ГЕС такою, якою вона була
 ■ Не відбудовувати ГЕС взагалі
 ■ Важко відповісти

Жовтень 2023 р.

Нові гідротехнічні споруди (жовтень): менша за висотою гребля та водосховище у меншому об'ємі; гребля та водосховище без відновлення роботи ГЕС

Квітень 2024 р.

Нові гідротехнічні споруди (квітень): такі нові гідротехнічні споруди, щоб вже не затоплювати таку велику територію